

T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

BAĞIMLILIK VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ADLİ BİLİMLER ANABİLİM DALI

ADLİ PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ÖFKE KONTROL PROBLEMİ OLAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE
SALDIRGANLIK EĞİLİMİ VE RİSKLİ DAVRANIŞLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Adila MUSTAFAYEVA

174501901

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Meltem NARTER

İSTANBUL- 2020

T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

BAĞIMLILIK VE ADLİ BİLİMLER ENTİTÜSÜ

ADLİ BİLİMLER ANABİLİM DALI

ADLİ PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ÖFKE KONTROL PROBLEMİ OLAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE
SALDIRGANLIK EĞİLİMİ VE RİSKLİ DAVRANIŞLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Adila MUSTAFAYEVA

174501901

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Meltem NARTER

İSTANBUL- 2020

T.C.
ÜSKÜDAR
ÜNİVERSİTESİ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI
BAĞIMLILIK VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GENEL BİLGİLER

Öğrenci No	: 174501901
Öğrenci Adı Soyadı	: Anıla Mustafa Yavaş
Anabilim Dalı	: Adli Bilimler
Tez Danışmanı	: Dr. Öğr. Üy. Meltem Karter
Tezin Başlığı	: Ofte Kontrol Problemi Olan Üniversite Öğrencilerinde Daidirgellik Epilavi ve Riskli Davranıslar

Toplantı Tarihi	: 16.01.2020	Saati	: 15:00
Öğrenci Savunmaya	: ☒ Geldi		
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca tez bilimsel olarak incelenmiş, adayın tez çalışmasını sunmasının ardından, adaya tez çalışması ile ilgili sorular yöneltilmiştir.			
☒ Yapılan savunma sınavında adayın tez çalışması başarılı bulunarak KABUL edilmesine,			
☐ Yapılan savunma sınavı sonunda tez çalışmasının DÜZELTİLMESİNE, düzeltme için adaya ay EK SÜRE verilmesine (en fazla 3 ay)			
☐ Yapılan savunma sınavının sonunda tezin REDDEDİLMESİNE			
☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUĞU			
İle karar verilmiştir.			
Savunmada Tezin Başlığı : ☐ Değişmedi ☐ Değişti			
Tezin Yeni Başlığı : ☐ Değişmedi			
Öğrenci Savunmaya : ☐ Gelmedi			
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca yukarıda belirtilen tarih ve saatte Tez Savunma Jürisi toplanmış ancak ilgili öğrenci savunma sınavına gelmemiştir. Adayın tez çalışmasını Jüri önünde sunmadığı için yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,			
☐ OY BİRLİĞİ İLE REDDEDİLMİŞTİR.			

Tez Sınavı Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Başkan	Prof. Dr. Siner Canan	
Danışman Üye	Dr. Öğr. Üy. Meltem Karter	
Üye	Dr. Öğr. Üy. Merve Gebi	
Üye	Dr. Öğr. Üy. S. GÜR KOLBURAN	
Üye	Doç. Dr. Gülben Hızlı Sayar	

(Tüm durumlarda jüri üyelerinin tez değerlendirme raporları gerekir.)

Sayı No :

Tarih : 16.01.2020

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen ve Anabilim Dalımız Yüksek Lisans Programı öğrencisinin Tez Savunma Sınav Tutanağı ve eklerinin Enstitü Yönetim Kurulunda görüşülmesi hususunda bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Sevil Atasoy
Anabilim Dalı Başkanı
(Unvanı, Adı Soyadı, İmza)

Not: Bu forma orijinal raporlar (bir nüsha) eklenecektir.

ÜÜ.FR.016 Revizyon No: 0 (08.11.2016)

www.uskudar.edu.tr

Altunizade Mahallesi Haluk Türksoy Sokak No:14 34662 Üsküdar/İSTANBUL
T: 0216 400 22 22 F: 0216 474 12 56 bilgi@uskudar.edu.tr

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

SAYI: 61351342-/ 2019-418

23/09/2019

Sayın Dr.Öğr.Üyesi Meltem NARTER
(Adila MUSTAFAYEVA)

Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulunun 23/09/2019 tarihinde yapılan 09 No.lu toplantısında “**Öfke Kontrol Problemi Olan Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlık Eğilimi Ve Riskli Davranışlar**” adlı araştırma projenizin etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Doç. Dr. Cumhuri TAŞ
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik
Kurulu Başkanı

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Öfke Kontrol Problemi Olan Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlık Eğilimi ve Riskli Davranışlar**” isimli bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıklarını, her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Gereği için arz olunur.

Tarih

Adila Mustafayeva

ÖNSÖZ

Bu çalışma Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık Ve Adli Bilimler Enstitüsü Adli Bilimler Anabilim Dalı Adli Psikoloji Programında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Bu vesileyle Entstitütü Müdürümüz Sayın Prof. Dr. Sevil ATASOY'a teşekkür ederim.

Araştırmamda benden bilgi ve desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Meltem NARTER'e teşekkür ederim.

Tez dönemi süresince bana her zaman destek olan, her konuda yol gösteren, örnek aldığım çok değerli hocam Öğr. Gör. Ümit ERTEM'e teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım. İyi ki varsınız.

Yüksek lisans süresince bana hep inanan ve desteklerini esirgemeyen babam Sarvar MUSTAFAYEV, annem Aida MAMMADOVA ve kardeşim Sabina MUSTAFAYEVA'ya teşekkür ederim.

Bu stresli süreçte hep yanımda olan, her sorumu sabırla cevaplayan arkadaşlarım ve aynı zamanda meslektaşlarım Nazrin MAMMADZADE, Nargiz CAFARZADE ve Niçirvan BULUT'a yanımda oldukları ve bana güvendikleri için teşekkür ederim.

Yüksek lisans dönemimde hep yanımda olan, desteğini hep hissettiğim Aykut ÇİFTÇİOĞLU'na teşekkür ederim.

Son olarak, farklı ülkelerde yaşasak bile mesafelerin bizi uzaklaştıramadığı, birlikte büyüdüğüm arkadaşlarım Rufana RZAYEVA ve Aytan GASIMOVA'ya teşekkür ederim.

ÖZET

Öfke, üzüntü, ve sevinç duygularını her birey farklı şekilde yansıtmaktadır. Dünyada şiddet içeren suçlara öfke duygusu eşlik etmektedir. Öfke duygusunun sebep olduğu olumsuzluklardan biri de saldırganlık eğilimidir. Saldırgan davranışlar, insanlarda kalıplaşmış olmakla beraber, canlıyı yakan, yıkan, yokeden şiddet eylemlerini içine alan geniş bir alanı kapsamaktadır. Saldırganlık davranışlarının son zamanlarda artması özellikle üniversite öğrencilerini daha çok etkilemektedir. Bu davranışlar bireyin risk alma davranışlarını sergilemesine sebep olmaktadır.

Araştırmada verilerin analizinde SPSS 21.0 programı kullanılmıştır. Analizlerde anlamlılık düzeyi 0,05 ($p < 0,05$) olarak belirlenmiştir. Araştırma sonucu öfke ile sürekli öfke ($r=0,66$; $p < 0,01$), öfke dışı ($r=0,56$; $p < 0,05$) ve öfke içte ($r=0,36$; $p < 0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Araştırmada sözel saldırganlık ve öfke kontrol ($r=-0,28$; $p < 0,01$) puanları arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Araştırmada öğrencilerde öfke ifade tarzları ve riskli davranışlar arasında anlamlı ilişki görülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinde öfke ifade tarzlarının saldırganlık ve riskli davranışlar üzerinde etkisini ortaya çıkarmaktır. Araştırma aynı zamanda, öfke, saldırganlık ve suç ilişkisi hakkında adli psikoloji programına literatüre katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Sözcükler: Öfke, Saldırganlık, Riskli Davranışlar.

ABSTRACT

Anger, sadness, happiness reflects the feelings of each individual in a different way. Violence in the world is accompanied by an emotion of anger. One of the negative effects of anger is the tendency of aggression. Aggressive behaviors, although stereotyped in humans, encompass a wide range of acts of violence that burn and destroy. The recent increase in aggression behaviors affects especially university students more. These behaviors cause the individual to exhibit risk taking behaviors.

SPSS 21.0 program was used in the analysis of the data in the research. In the analysis, the level of significance was set at 0.05 ($p < 0.05$). As a result of the research, positive and significant relationship was determined between the scores; anger and continuous anger ($r = 0.66$; $p < 0.01$), anger outside ($r = 0.56$; $p < 0.05$) and anger inside ($r = 0.36$; $p < 0.01$). In the research, a negative and significant relationship was found between verbal aggression and anger control ($r = -0.28$; $p < 0.01$) scores. In the research, there is a significant relationship between students' anger expression styles and risky behaviors.

The aim of this study is to reveal the effect of anger expression styles on aggression and risky behaviors among university students. The research also aims to contribute to the forensic psychology program on the relationship between anger, aggression and crime.

Key Words: Anger, Aggression, Risk-taking Behavior.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

Tez Savunma Tutanağı.....	i
Etik Kurul.....	ii
Yemin Metni.....	iii
Önsöz.....	iv
Özet.....	v
Abstract.....	vi
İçindekiler Dizini.....	vii
Kısaltmalar.....	ix
Tablolar Dizini.....	x
Giriş.....	1
1. BÖLÜM: GENEL BİLGİLER.....	4
1.1. Tanımlar ve Tarihçe.....	4
1.2. Öfke.....	4
1.2.1. Öfke Duygusuna Kuramsal Yaklaşım.....	5
1.2.2. Öfkenin Nedenleri.....	7
1.2.3. Öfke İfade Tarzı.....	10
1.2.4. Öfke Yönetimi.....	11
1.2.5. Öfke Kontrolü ve Öfke Kontrol Problemi.....	11
1.2.6. Öfkeyi Minimumda Tutma Stratejileri.....	13
1.2.7. Üniversite Öğrencilerinde Öfke.....	13
1.2.8. Öfke ve Saldırganlık İlişkisi.....	14
1.3. Saldırganlık.....	15
1.3.1. Saldırganlık Hakkında Kuramlar.....	16
1.3.2. Saldırganlık Davranışının Nedenleri.....	20
1.3.3. Saldırganlığın Türleri.....	21
1.4. Riskli Davranışlar.....	23
1.4.1. Riskli Davranışlara Kuramsal Yaklaşım.....	23
1.4.2. Üniversite Öğrencilerinde Riskli Davranışlar ve Nedenleri.....	25
1.4.3. Riskli Davranışlar ve Öfke.....	27
2. BÖLÜM: GEREÇ VE YÖNTEM.....	28

2.1. Araştırmanın Problemleri.....	28
2.2. Araştırmanın Hipotezleri.....	28
2.3. Araştırmanın Varsayımları.....	28
2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	29
2.5. Örneklem.....	29
2.6. Veri Toplama Araçları.....	29
2.8. Verilerin Analizi.....	31
3. BÖLÜM: BULGULAR.....	32
3.1. Demografik ve Betimsel Bulgular.....	32
3.2. Ölçeklere Ait Betimsel İstatistikler.....	33
3.3. Öfke İfade Tarzı Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına Ait Bulgular.....	34
3.4. Saldırganlık Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına Ait Bulgular.....	38
3.5. Riskli Davranışlar Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına Ait Bulgular.....	42
3.6. Ölçek Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular.....	49
4. BÖLÜM: TARTIŞMA.....	55
5. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	59
KAYNAKLAR.....	60
EKLER.....	74
EK. 1. Sosyodemografik Bilgi Formu.....	74
EK. 2. Öfke İfade Tarzı Ölçeği.....	76
EK. 3. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği.....	78
EK. 4. Riskli Davranışlar Ölçeği Üniversite Formu.....	80
ÖZGEÇMİŞ.....	82

KISALTMALAR

n : Örneklem/gruptaki örneklem sayısı

% : Yüzde

\bar{X} : Ortalama

SS : Standart sapma

t : t testi puanı

F : ANOVA puanı

r : Korelasyon katsayısı

B : Regresyon katsayısı

SH_B : Regresyon katsayısının standart hatası

β : Standardize regresyon katsayısı

DSM : Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı (Diagnostic and Statistical Manual Of Mental Disorders)

TDK : Türk Dil Kurumu

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı.....	32
Tablo 2. Ölçeklere Ait Betimsel İstatistikler.....	33
Tablo 3. Öfke İfade Tarzı Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması.....	35
Tablo 4. Öfke İfade Tarzı Puanlarının Üniversite Öncesi İkamet Yerine Göre Karşılaştırılması.....	35
Tablo 5. Öfke İfade Tarzı Puanlarının Anne Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	36
Tablo 6. Öfke İfade Tarzı Puanlarının Baba Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	37
Tablo 7. Öfke İfade Tarzı Puanlarının Bölüme Göre Karşılaştırılması.....	38
Tablo 8. Saldırganlık Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması.....	39
Tablo 9. Saldırganlık Puanlarının Üniversite Öncesi İkamet Yerine Göre Karşılaştırılması.....	39
Tablo 10. Saldırganlık Puanlarının Anne Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	40
Tablo 11. Saldırganlık Puanlarının Baba Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	41
Tablo 12. Saldırganlık Puanlarının Bölüme Göre Karşılaştırılması.....	42
Tablo 13. Riskli Davranışlar Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması.....	43
Tablo 14. Riskli Davranışlar Puanlarının Üniversite Öncesi İkamet Yerine Göre Karşılaştırılması.....	44
Tablo 15. Riskli Davranışlar Puanlarının Anne Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	45
Tablo 16. Riskli Davranışlar Puanlarının Baba Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	47
Tablo 17. Riskli Davranışlar Puanlarının Bölüme Göre Karşılaştırılması.....	48
Tablo 18. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları.....	50

Tablo 19. Öfke İfade Tarzlarının Riskli Davranışlar Üzerindeki Etkisine Ait Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	53
Tablo 20. Öfke İfade Tarzlarının Saldırganlık Üzerindeki Etkisine Ait Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	53

GİRİŞ

Bireyin duygu ve davranışlarını kontrol etme becerisi bireyi diğer canlılarla ayıran özelliklerden biridir. Öfke, üzüntü ve sevinç duygularını her birey farklı şekilde yansıtmaktadır. Duygular, bireyin önceliklerinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Duygular olumlu ve olumsuz olmakla ikiye ayrılmaktadır. Olumsuz duygulardan biri olan öfke duygusuna insanlarda çok rastlanılmaktadır.

Dünyada şiddet içeren suçlara eşlik eden duygulardan biri de öfke duygusudur. Öfke, herkese has olan, bireyin iç dünyasında yaşadığı çatışmalardan ve sosyal hayatındaki yaşadığı olumsuzluklardan kaynaklanmaktadır. Psikolojide öfke duygusu “ tehdit edilme, saldırıya uğrama, engellenme” durumlarında ortaya çıkan ve sebebe yönelik saldırgan davranışlarla karşılık verilen duygu olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2000). TDK (1988) öfke duygusunu “gözdağı, engellenme zamanı verilen saldırganlık tepkisi” biçiminde tanımlamaktadır.

Gazda (1995) öfke duygusunu “hoş olmayan duygu”olarak ifade etmektedir. Öfke duygusu genellikle herhangi bir davranış sonucu ortaya çıkmaktadır. Öfke duygusuna korku, üzüntü gibi çeşitli duygu durumları eşlik edebilir. Duygular, bireyin biyolojik ve psikolojik güvenliğini sağlamaya yardım etmektedir. Genetik olarak duygular insan doğasında vardır. Duyguların nasıl yaşanacağı ise sonradan öğrenilmektedir. Birey tarafından öfke duygusu doğru biçimde ifade edildiğinde sağlıklı olmaktadır. Bazen ise öfke duygusu kontrolden çıkarak yıkıcı şekle dönüşmekte ve bireyin yaşam kalitesini kötü etkilemektedir. Engellenme, saldırıya uğrama, hayal kırıklığı, fiziksel incinmeler öfkeye neden olan sebeplerdendir.

Öfke duygusunun sebep olduğu olumsuzluklardan biri de saldırganlık eğilimidir. Canlıların temel içgüdülerinden biri de saldırganlıktır. Saldırganlık eğilimi aynı zamanda, canlıların yaşamını sürdürmesi için gerekli olan davranışlarının kaynağı olmaktadır. Şiddet eylemleri içinde bulunan saldırganlık bireylerde diğer varlıkları yok eden, yakan davranışlar olarak ifade edilmektedir (Kökner, 1996).

Saldırganlık eğilimi engellenme durumu zamanı ortaya çıkan en tipik davranışlardan olmaktadır. Kişiye veya nesneye karşı ifade edilen saldırganlık, bireyi uyum ve uyumsuzluğa götürmektedir. Bireyde saldırgan davranışa sebep olan etmene gücün yetmediği zaman, saldırganlık davranışın bireyin gücünün yetebileceği nesnelere yönelmektedir (Cüceloğlu, 1994). Freud’a göre, saldırganlık davranışı doğumdan itibaren

var olan dürtülerden biri olmaktadır. Bandura (1973), saldırgan davranışları sosyal hayatta uygun görülen kuralları yıkan ve etrafa zarar verici davranışlar olarak ifade etmektedir.

Saldırganlık davranışlarının son zamanlarda artması özellikle ergenlik çağı ve üniversite öğrencilerini daha çok etkilemektedir. Bu davranışlar bireyin risk alma davranışlarını sergilemesine zemin yaratmaktadır.

Risk alma davranışları kişinin eğitimini, sağlığını ve yaşamını tehlikeye atan davranışlar: “sigara kullanımı, korunmasız cinsel ilişki, alkol ve madde bağımlılığı, emniyet kemeri kullanmama ve hızlı sürüş” gibi davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Arnett, 1999). Riskli davranışlar için, problem davranışlar, kuraldışı davranışlar, sorunlu davranışlar, statü suçları olmakla birlikte çeşitli terimler bulunmaktadır (Jessor, 1991; Junger ve Dekovic, 2003; Steinberg, 2007). Riskli davranışlar ergenlik ve üniversite döneminde gençlerde görülebilmektedir. Modern toplumlarda uzmanlaşma ve eğitim gerekliliği gibi nedenlerle yetişkin sorumluluklarının üstlenilmesi ve yetişkin haklarının kazanılması daha ileri yaşlara ertelenmekte ve dolayısıyla ergenlik döneminin süresi de uzamaktadır (Arnett, 1999; Demos ve Demos, 1969).

İleri ergenlik dönemindeki üniversite öğrencilerinin erken ve orta ergenlik dönemindeki ergenlere göre daha fazla risk alma davranışları sergiledikleri bilinmektedir (Irwin, 2010).

Öfke-kontrol problemi birçok olumsuz davranışlara yol açmakla beraber günümüzde daha da artmaktadır. Öfke kontrol problemi bireyin sadece kendisi için değil, etraftaki kişiler için de olumsuzluklara yol açmaktadır. Medyada her gün öfkeye dayalı suçlar işlendiği sıklıkla görülmektedir. Bu çalışmada, öfke kontrol probleminin sebepleri ve yol açtığı olumsuz davranışlar incelenecektir. Ayrıca, öfke kontrol problemine dayalı saldırganlık eğiliminin ortaya çıkma sebeplerine bakılacaktır. Üniversite öğrencilerinde saldırganlık, öfke ve riskli davranışlar arasındaki ilişkiler incelenecektir.

Bu araştırma, adli psikoloji bölümüne öfke, saldırganlık ve suç ilişkisi hakkında literatür sağlayacak, riskli davranışlar sonucu suç işleme ihtimali olan kişilerin psikolojik durumu için önemli bir farkındalık yaratacaktır.

Çalışma aynı zamanda, öfke-kontrol problemi olan üniversite öğrencileri için düzenlenecek eğitim ve öfke ile baş etme programlarının düzenlenmesi için kaynak olma niteliği taşıyacağı düşünülmektedir.

1.BÖLÜM GENEL BİLGİLER

1.1. Tanımlar ve tarihçe

1.2. Öfke

Öfke duygusu birçok araştırmacı tarafından tanımlanmaktadır. Bireyin sosyal hayatında karşılaştığı haksızlıklar, hoş olmayan davranışlar sonucu bireyin hayatında belli bir sıklıkla ifade edilen ve rahatsızlık yaratan duygulardan biri de öfke duygusu olmaktadır (Schiraldi ve Kerr, 2002). Öfke duygusu her bir birey için doğru şekilde ifade edildiğinde olumlu bir duygudur. Bireyin öfke ile baş etmesi için sağlıklı bir şekilde öfkeyi ifade etmesi gerekmektedir. Aristo'nun 2000 yıl önce cinsel arzu gibi öfkenin de doğuştan geldiğini söylemesi, öfkenin her kültürde ve her insanda olduğunun belirlenmesi açısından önemlidir. Öfke duygusu çeşitli biçimlerde “fizyolojik, sözel ve davranışsal” olarak ifade edilebilmektedir (Balkaya, 2001; Çelik, 2003; Kısaç, 1999; Sala, 1997; Üstün ve Yavuzarslan, 1995).

Öfke duygusu bireylerde farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Öfkelenen bireyde farklı tepkiler belirlemektedir. Öfkeyi içte tutma, diğer canlılara yöneltme, öfkeyi kontrol etme tepkileri bireyden bireye farklılık göstermektedir (Deffenbacher, Oetting, Lynch ve Morris, 1996). Öfke duygusu ortaya çıktığında birey, var olan durumu abartarak gerçeği saptırmakta ve bu yüzden de bu düşünce tarzı bireyin mantıklı davranmasını engellemektedir (Deffenbacher ve Stark, 1992).

Birey öfkelenildiğinde, nefes alıp vermede değişiklik, kan basıncının yükselmesi, kalp atışında hızlanma, vücut sıcaklığının artma gibi fiziksel değişiklikler yaşanmaktadır (Hazaleus ve Deffenbacher, 1986). Nörolojide öfke duygusunun kontrol edilmesinde amigdalanın önemli etken olduğu belirtilmektedir (Carlson, 1986).

Öfke duygusunun araştırılmasına en çok etki eden ABD’de ortaya çıkan kadınların erkeklerle aynı işe aynı ücret bir başka deyişle eşitlik talep etmesi ve dünyada ortaya çıkan işçi hareketleri önemli rol oynamıştır. Bu olaylardan sonra öfke duygusunun araştırılması gerekli görülmüştür (Lulofs ve Chan, 2000).

1970’li yıllarda öfke duygusu ayrı bir şekilde araştırılmaya başlandı. Uzun süre sonra 1800’lü yıllarda öfke duygusuna dikkatler yeniden yönelmeye başlandı. Novaco

(1975) öfkenin psikolojide sorun olduğu düşünülmediği için araştırılmadığını ifade etmektedir. Öfke duygusunun öncelerden saldırganlık kavramının bir boyutu olarak görülmesi sebebiyle bu konuda çalışmalar yapılmamıştır. Bilimsel olarak öfke kavramına ilgi 1975 yılında Novaco'nun yaptığı çalışmalar ile başlamış ve günümüzde de devam ettirilmektedir. Öfke duygusu ile ilgili günümüzde psikologlar tarafından birçok etmen belirtilmektedir. Wastermayer (2001), öfke duygusu hakkında yaptığı araştırmalarda öfkenin fizyolojik ve bilişsel boyutları barındıran duygu olduğu sonucuna varmaktadır. Wastermayer'e (2001) öfkeyi "bireyin hayatta kalabilmesi için mücadele etmesine yarayan teşvik edici güç kaynağı" olarak ifade etmektedir.

1.2.1. Öfke Duygusuna Kuramsal Yaklaşım

Öfkenin psikoloji alanında incelenmeye başlanması yeni sayılmaktadır. 1800'lü yıllarda duygular hakkında kuramsal açıklamalar yapılmaya başlanmaktadır. Uzun süre sonra 1900'lü yılların ortalarında öfke duygusunun ele alınmasına ve incelenmesine başlanılmaktadır. Psikoloji alanında öfke duygusu hakkında kapsamlı açıklamalar Sigmund Freud tarafından yapılan açıklamalardır (Özmen, 2006).

Psikanalitik Yaklaşım'da öfke saldırganlığın boyutlarından biri olarak tanımlanmaktadır. Psikanalitik yaklaşıma göre, bireyin davranışları ölüm (Eros) ve yaşam (Tanatos) içgüdüleri olmakla yönlendirilmektedir. Freud'un psikanalitik yaklaşımın ilk yıllarında cinsellik kadar saldırganlığın üzerinde durmadığını, saldırganlık davranışının ruhsal yaşamın bağımsız etkeni olarak görmediğini belirtmektedir (akt. Geçtan, 2000). Psikanalitik yaklaşımın kavramlarında öfke boşalım kavramında (katarsis) yer almaktadır. Etraftaki olaylar sonucu organizmada gerilim ortaya çıkmaktadır. Organizma bu gerilimin geçmesi ve gerginlikten önceki duruma dönmek için hazırlanır. Bu nedenle organizmada gerilim sonucu birikmiş enerjinin boşaltılması gerekmektedir (Özmen, 2006).

Psikanalitik yaklaşıma göre, öfke ortaya çıkan enerjiyi harcadığı zaman gerilim azalmaktadır. Başka bir ifadeyle öfke, gerilim sonucu ortaya çıkan enerjinin dağıtılmasının yolu olmaktadır.

Tsai'nin (2000) açıklamalarına göre, bireyin öfkeyi ifade etmeyerek bastırması, birikmiş enerjinin dışa vurulmaması bireyde içsel baskıyı yükseltmektedir ve bu durumda organizma öfkeyi kontrol edebilmek için daha çok enerji harcamaktadır. Bireyin öfkesini

bastırması sağlıksız ve tehlikeli olmaktadır. Psikanalitik yaklaşımda öfke duygusunun sürekli bastırılması bireyde fizyolojik ve psikolojik açıdan olumsuzluklara sebep olduğu şeklinde ifade edilmektedir.

Öfke duygusu hakkında kuramsal yapılan açıklamalardan biri de *engellenme-saldırganlık hipotezi*'dir.

Engellenme-saldırganlık hipotezi, psikanalitik kuramı temel almıştır. Bu dönemde psikanalitik kuramcılar “bireyin amaca ulaşmak için yaptığı gayretleri engellendiğinde öfke duygusunun eşlik ettiği incitme ortaya çıkmaktadır” hipotezini savunmuşlardır. Dollard ve diğerleri (1939) bu kuram hakkında açıklamalar yapmışlardır. Bu yaklaşım bireyin engellenme durumunda engellenme nedeninin mantıklı olduğunu kavarsa, bireyin saldırgan davranışlarla karşılık göstermediğini ifade etmektedir.

İçgüdülerle öfke duygusunu açıklayan kuramlardan başka, öğrenme süreçlerini ön plana çıkaran kuramlar da vardır. Sosyal öğrenme kuramı bu kuramlardan birisidir.

Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre, birey etrafta gördüğü eylemleri öğrenerek ve model alarak yeni davranışlar kazanmaktadır. Bireyin kendi benliğini algılayışı, çevresel etmenler, karşılaştığı durumlar önceden öğrenilmiş olan öfke içerikli davranışın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu durumda birey, etraftaki etmenleri değerlendirerek, öfke içerikli tepkilerle karşılık verip vermeyeceğini kararlaştırmaktadır. Bandura'ya (1973) göre, birey herhangi duruma karşı öfke veya saldırganlık tepkileri belirtmeden önce benlik algısı ve öz kontrol becerisini düşünerek her bir duruma göre farklı şekilde davranışlar sergilemektedir. Bandura öfke ve saldırganlık tepkilerinin ifade edilmesine yönelik çalışmalarında bu durum hakkında çalışmalar yapmıştır (Akt. Baron, Bryne ve Kantovitz, 1981).

Bilişsel davranışçı yaklaşım'a göre, bireylerin hayatta karşılaştığı farklı durumlar çeşitli heyecansal tepkilere sebep olmaktadır. Bireyler bu durumda durum ve olaylara ilişkin algıları ve olaylara verdikleri anlamlara göre verecekleri tepkileri belirlemektedirler. Bireyin olaylara verdiği anlamlar ve algıları duyguların temelini oluşturmaktadır. Bireyin hayatındaki koşullar duygusal durumlarda bireyin hangi tepkilerini vereceğini saptamaktadır (Morris, 2002).

Öfke duygusu bilişsel yaklaşımda bilişsel, duygusal, davranışsal ve fizyolojik strüktürden oluştuğunu belirtilmektedir. Öfke, bu açıdan kontrol edilmesi önemli bir duygu olmaktadır. Öğrenme ilkelerine göre, bireyin öfkeyi tetikleyen davranışının

altındaki temel düşüncesi değiştirmesi yoluyla öfkeyi kontrol altına alması mümkün olmaktadır. Bilişsel yaklaşım, öfkenin özellikle ifade edilme biçimi üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Bilişsel davranışçı yaklaşımın destekçilerinden birisi de Beck'tir. Bilişsel davranışçı yaklaşıma göre, öfkenin ortaya çıkmasının nedeni uyarıcı değildir. Öfke duygusunun ortaya çıkmasının nedeni birey tarafından uyarıcıya verilen tepki ve algılama biçimi olmaktadır (Beck, 1979).

Öfke duygusuna diğer bir yaklaşım olan *varoluşcu-insancıl yaklaşım*'a göre, birey, ona ne olduğu, varlığı ve ne yapmakta olduğunun bilincinde olmaktadır. Bu durumda birey, etraftaki olaylara karşı karar verebilmekte ve sorumluluk almaktadır (Geçtan, 1988).

Birey merkezli yaklaşım'a göre, doğuştan insanın doğası iyidir ve etrafla güzel bağlantılar kurmaktadır. Birey, olumsuz koşullarla karşılaştığında, diğer bireylere karşı öfkeli, bencil tutumlar sergileyebilmektedir. Çevresindeki tepkileri algılayan birey otomatik tepkiler yerine vereceği tepkiyi seçebilmektedir. Birey merkezli yaklaşıma göre, bireyin hayatında öfkenin önemli yeri olmaktadır. Bireyin öfke duygusunun yaşamını nasıl etkilediğini anlaması gerekmektedir. Birey merkezli yaklaşıma göre, öfke duygusu sonucu beliren tepkiler, benlik saygısının düşmesi ve incitici durumlara karşı verilen tepkiler olmaktadır (Ohrnstein, 1999).

1.2.2. Öfkenin Nedenleri

Araştırmacılar öfke duygusunun nedenlerini farklı biçimlerde açıklamaktadır. Deffenbacher (1999), öfkenin ortaya çıkmasına neden olan durumları inceleyerek, öfkenin ifade edilmesinin üç biçimde olduğu sonucuna varmaktadır. Deffenbacher'e (1999) göre, öfkenin ortaya çıkmasına sebep olan uyarıcıları üç grupta incelemek gerekmektedir.

1. Bazı durumlarda öfke duygusu dış uyarıcılardan kaynaklanarak ortaya çıkabilir.

Bireyin dış uyarıcılar sebebiyle isteğine ulaşmaması, trafikte sıkışıp kalması, uzun süre herhangi bir iş için sırada bekletilmesi sebepleriyle bireyde öfke ortaya çıkabilir. Bahsedilen dış uyarıcılar bireyin sadece karşılaştığı olay veya olgular değil, aynı zamanda bireyin çevresindeki nesnelere dir. Dış uyarıcı olan nesnelere bireyde öfke duygusuna sebep

olmaktadır. Örneğin, bireyin acelesi olduğu halde arabasının çalışmaması onun öfkelenmesine sebep olabilmektedir.

2. *Bazı durumlarda bireye dış uyarıcıların etkisi ve bireyde dış uyarıcıların oluşturduğu imgelerin etkisiyle öfke duygusu ortaya çıkabilir.*

Bu duruma örnek olarak travma sonrası stres yaşayan bireylerde ortaya çıkan durumlar gösterilmektedir. Bireyin daha önceden yaşadığı travmatik olaylara yol açan uyarıcıya benzer uyarıcıyla karşılaştığı durumda öfke duygusu ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, eşine güvenini kaybetmiş kadın, eşi başka bir kadınla sohbet ettiği zaman öfke duygusu ve kıskançlık yaşamaktadır.

3. *İç uyarıcıların etkisiyle yaranan öfke duygusu, bireyde düşünce ve duygularla ifade edilir.*

Bu duruma örnek olarak bireyin eski eşini düşünürken öfke duygusu yaşamasını gösterilebilmektedir. Öfke, bazı durumlarda diğer duygular tarafından ortaya çıkmaktadır. Etraftaki bireylerin eleştirileri ve terk edilmekten korkan bireyde öfke duygusunu ortaya çıkabilir. Bu durumlarda bireyde yaranan öfke diğer duyguların tetiklenmesi sonucu belirtilmektedir (Deffenbacher, 1999).

Deffenbacher (1999), öfke duygusunun ortaya çıkmasına sebep olan duygu durumları ve etmenleri sistemli olarak sınıflandırmaktadır. Deffenbacher'in (1999) bireyde öfkenin ortaya çıkmasına sebep olan uyarıcıları özelliklerine göre sınıflandırmış olması bu sınıflandırmanın önemli özelliklerinden olmaktadır.

Gazda (1995) tarafından yapılan sınıflandırılmada öfke duygusuna sebep olan etmenleri ve duygu durumlarını daha sistematik şekilde belirtmektedir. Gazda (1995) tarafından sınıflandırılmış etmenler aşağıda sıralanmaktadır:

1. *Kayıplar:* Birey için önemli olan birinin ölümü, bireyin işini kaybetmesi durumlarında birey üzüntü, yas, acı duygularını yaşamaktadır. Bu kayıp durumlarının yaşanması bireyin öfke duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda bireyde sadece öfke duygusu değil, diğer olumsuz duygular da ortaya çıkabilmektedir.

2. *Tehditler-Korkular:* Yasadışı olaylar, savaş, uzun süreli işsizlik durumlarından kaynaklı bireyin yaşadığı korku, kaygı ve güvensizlik duyguları sonucunda bireyde öfke duygusu ortaya çıkmaktadır.

3. *Engellenme:* Bireyin ihtiyaçlarının karşılanması engellendiğinde, yaşanan yetersizlik ve çaresizlik duyguları öfke duygusuna sebep olmaktadır.

4. *Reddedilme*: Bireyin, başkaları tarafından reddedilme sonucunda ortaya çıkan değersizlik, hayal kırıklığı ve incinme duyguları sonucu öfke duygusu ortaya çıkmaktadır. Ellis'e (1962) göre, birey reddedildiği zaman ortaya çıkan hayal kırıklığına sebebinin mantıklı olduğunu kabullenirse bu olaya öfke duygusuyla cevap vermeyecektir. Yemeğin hazır olmadığını gördüğünde genellikle eşine sinirlenen koca, eşinin hasta olması sebebiyle yemek hazırlamadığını fark ettiğinde öfke ile karşılık vermemektedir (Akt. Beck, 1979).

Beck'e (1979) göre, doğrudan ve dolaylı etkilerle öfke duygusu ifade edilmektedir. *Doğrudan* etkide bulunan etmenlere örneğin bireyin kötü yaşantılarla yüzleşmesi ve bu yaşantının sonucu ortaya çıkan uyarıcının öfke duygusunu tetiklemesi gösterilebilir. Bu uyarıcı engellenme, baskı, eleştirilme, olabilir. Birey, bu durumları kendine yönelik tehlike olarak algıladığından, öfke ile karşılık verebilmektedir. Örneğin, otorite tarafından bireye karşı yapılan sınırlama ve yasaklamalar bireyde öfke duygusunu ortaya çıkarabilmektedir. Bireyin fiziksel saldırıya uğraması, bireyin sevgilisi tarafından reddedilmesi öfke duygusunun yaşanmasına doğrudan etki eden olaylara örnektir.

Bireyde öfkenin *dolaylı* yoldan ortaya çıkmasına etki eden tepkiler, bireyden kaynaklanan veya çevredekiler tarafından yöneltilen uyarıcıların karşılıklı etkileşimini kapsamaktadır. Birey etraftaki bireylerden yönlendirilen davranışları ilk başta saldırı olarak algılamamaktadır. Bireyin bu davranışları anlamlandırması, kendisine yönelik saldırı olarak algılayıp algılamamasına bağlı olmaktadır. Bireyde öfke duygusu ortaya çıkaran etmenlerden biri de bu davranışlar sonucu bireyin kendi benlik değerinin düştüğünü algılamasıdır. Beck (1979) dolaylı etmenlere örnek olarak bireyin sevgilisini başka bir erkekle konuşarak görmesi öfke duygusuna sebebiyet vermektedir.

Beck'e (1979) göre, bireye yöneltilen herhangi bir davranışını kendisine *varsayımsal* olarak tehdit biçiminde algılaması öfke duygusunun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Yayanın dur işaretinde geçen motorcuya karşı öfkelenmesi bu duruma örnek olabilmektedir.

Spielberger'e (1980) göre, bireyde öfkenin kaynağı "diğerlerinin verdikleri değeri kaybetmemek için hata yapmamalıyım" düşüncesidir.

Lulofs ve Chann'ın (2000) yaptığı açıklamalar diğer bir sonucu ortaya çıkarmaktadır. Lulofs ve Chann'a (2000) göre, bireyin var olan denge durumunun bozulması öfke duygusunun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bireyde öfkenin zihinsel

süreç, fiziksel ve sözel tepkilerle asıl ifade edileceği önemli olmaktadır. Öfkenin en iyi kontrol edileceği yer bilişsel süreçlerdir. Bireyin başka birisi tarafından incinmesi durumunda nasıl tepki vereceği bilişsel sürece bağlı olarak değişmektedir. Bireyin bu davranış hakkındaki yorumları öfkesini nasıl ifade edeceğini gösterecektir. Birey yapılan davranışın gerçekten incitme amaçlı olduğuna inanırsa, vereceği tepki öfke olacaktır.

Öfke duygusunun cinsiyete göre değiştiğini pek çok araştırmacılar söylemektedir. Averill (1983) kadınların öfke duygusunu yaşama sıklığı açısından, erkeklere benzer nedenler ve sıklıkla öfkelenildiğini bildirmektedir. Kadınlara kıyasla erkekler öfke duygusunu doğrudan ifade etmektedirler. Kadınlar öfke duygusunu dolaylı olarak ifade etmektedirler (Lerner, 1996; Sharkin, 1993).

Kız ve erkeklerin öfkeyle başa çıkması için öfkeyi tanınması gerekmektedir. Öfkeye sebep olan ve öfke ifadesine etki eden biyolojik ve fizyolojik yapının, bireyin içinde yaşadığı ortamın, aile ve çevresel etkenlerinin, mantıklı ve mantık dışı inançlarının bilinmesi öfkenin tanınması için gerekmektedir. Bireyin öfkeyi tanınması öfkenin zararlarıyla baş etmesi ve kendisi için yapıcı biçimde öfkeyi ifade etmesi için gerekmektedir.

1.2.3. Öfke İfade Tarzı

Spielberger (1980) öfke duygusunu, kaygı çalışmalarında olduğu gibi “süreklilik” ve “durumsallık” olarak ayırmaktadır. Spielberg durumsal öfkeyi bireyin davranışlarının engellenmesi zamanı ortaya çıkan öfke; sürekli öfkeyi ise durumsal öfkenin hangi sıklıkla yaşandığı gösteren öfke olarak ifade etmektedir (Spielberger, 1980).

Bireylerde öfke ifade tarzları farklı biçimlerde görülmektedir. Öfke dışı vurumu, bireyde yaşanan öfkenin sözel şekilde veya davranışa dökülerek etrafa yansıtılması ve öfke duygusunun neden olduğu stresle mücadele etmede gerekli olmaktadır. Öfke içi vurumu, bireyin öfke duygusunu içinde tutarak veya gizleyerek öfke etmenlerine karşı olarak kullandığı alternatif uyum mekanizmasıdır. Öfke kontrolü ise, bireyin etraftaki insanlarla bağlantılarında öfkesini ne derece kontrol ettiği ve ne derece kendini sakinleştirdiğini gösteren durum olmaktadır (Starnes ve Peters 2004, Wolf ve Foshee 2003).

Uygun olmadan ifade edilen öfke, bireyin etrafındaki insanların uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Öfkelenen bireyde bu durumda düşük benlik saygısı, aile içi ve

kişilerarası ilişkilerde çatışma ve suçluluk duygusu ortaya çıkmaktadır (Erkek vd., 2006, 10; Özer 1997). Öfkelenme durumu bireylerde farklılık göstermektedir. Bazı durumlarda birey öfke duygusunu bastırmakta ve yaşam sürecince bu duygunun bilincine ulaşmamaktadır. Öfke duygusunun bastırılma olasılığı bireyin onu sevmesini istediği birisi veya yitirmekten korktuğu biriye daha yüksektir. Fakat bu durumda birey öfkesini etraftaki insanlara yönelmektedir. Bazı bireyler öfkesini bastırmak yerine öfkesini dışa vurmakta ve etrafa karşı iğneleyici ve saldırgan davranışlar sergilemektedirler (Geçtan, 1998).

1.2.4. Öfke Yönetimi

Altınok'a (2009) göre öfke, etrafa zarar verici ve yıkıcı olarak değil, geliştirici, yaratıcılığı kullanmaya teşvik edici şekilde ifade edilmelidir. Bireyin öfkesini olduğu gibi aktarması sakıncalı değil, hatta bezen gerekli olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır. Olaylara karşı bireyin aşırı tepki vermesi ya da kavga etmesi bir süre rahatlık hissi verse de olay sonrasında birey için herhangi bir şeyin değişmediği görülmektedir (Özer, 1997).

Kaplan'a (2007) göre, etkili şekilde yönlendirilen öfke duygusu sağlıklı ve doğal bir duygudur. Birey öfkesini yönetmediği zaman, bir takım zorluklar yaşamaktadır (Clark ve Dyer, 2006).

Öfke yönetiminde amaç öfke duygusuna neden olan fizyolojik ve duygusal tepkileri kontrol etmektir. Öfkenin fiziksel, davranışsal ve sözel açıdan kontrolsüz ve yanlış ifadesinden ortaya çıkan sonuçlardan kurtulmak için oluşmadan öfkenin engellenmesi ya da oluşuktan sonra sağlıklı bir biçimde ifade edilmesi gerekmektedir.

Çocuklar, ergenler ve yetişkinler üzerinde öfke yönetimini kazandırmaya yönelik birçok araştırmalar yapılmakta ve öfke yönetiminin öğrenilebilir olduğu sonucuna varılmaktadır.

1.2.5. Öfke Kontrolü ve Öfke Kontrol Problemi

Öfke kontrolü öfkeyi uygun biçimde ifade etme becerisidir. Öfke kontrolünün amacı, bireyin öfke duygusunu şiddet olmadan, saldırganlık davranışları sergilemeden ifade etmeyi başarabilmesidir (Türk Psikoloji Bülteni, 1999). Öfke duygusu her zaman olumlu olarak ifade edilememektedir. Sağlıksız yemek, sigara ve alkol kullanımı, ilaç kullanımı öfke kontrol problemi olan bireylerde görülebilmektedir. Bu şekilde kontrol

edilen öfke bireyin kendisi ve çevresi için zarar vermektedir (Kuzeyli ve Fadılıoğlu, 2005).

Öfke kontrolünü öğrenmek için birçok yöntem vardır ve bu yöntemler her bireyde farklılık göstermektedir. Öfke kontrolünde bireyin yöntemi kendi kişiliği ve yaşamına uygun olanı seçmesi gerekli olmaktadır (Kökdemir, 2004).

Öfke kontrolü için Türk Psikologlar Derneği tarafından aşağıdaki stratejiler önerilmektedir (Öztürk, 2012).

Bilişsel Boyuttaki Yöntemler: Bilişsel yöntemlerde birey tarafından öfke duygusunun bedensel, davranışsal ve ruhsal belirtilerinin ortaya çıkarılması gerekli olmaktadır. Bireyin öfkeye sebebiyet veren etmenleri anlaması ve öfkelendiğinde kendine ve çevresine karşı gösterdiği davranışları belirlemesi gereklidir (Mırsal ve ark. 2004). Bireyin öfkeye neden olan etmenleri anlaması, bu etmenlerden kaçınması ve olaylara farklı bakış açısından yaklaşması bireyin öfke durumunda daha sağlıklı tepki vermesine sebep olabilir.

Duygusal Boyuttaki Yöntemler: Öfke kontrolünde duygusal uyarılma üç adımdan ibarettir (Kökdemir, 2004). Öfke durumunda biofeedback uygulayarak organizmanın verdiği tepkileri anlayıp, fiziksel uyarılmayı minimuma indirerek, öfke duygusunu düşünce ve davranışları değiştirmek için kullanmak sağlıklı olmaktadır. Bireyin öfke yaşandığı zaman ortaya çıkan fiziksel uyarılmadan ortaya çıkan enerjiyi faydalı bir şekilde kullanması önemlidir.

İletişim: Öfke duygusunun kontrol altında olması için iletişim tekniklerinin kullanılması gerekmektedir. (Kökdemir, 2004, Türk Psikoloji Bülteni 1999). “Atılganlık”, “dinleme”, “tartışma”, “eleştirme”, “yansıtma” bu tekniklerdendir.

Davranışsal Boyuttaki Yöntemler: Bireyin öfke kontrolünü ele alması ve saldırganlığı önlemesi için birtakım tekniklerin kullanılması gerekli olmaktadır. Bu tekniklere bireyin yaptığı davranış ve sonuçlarını değerlendirmesi, uygunsuz davranışları olumlu davranışlarla değiştirmesi örnek olabilmektedir (Kökdemir, 2004).

Bu yöntemlerle bireyin öfke ve saldırganlığa sebep olabilecek çevresel özelliklerini değiştirmesi, düşmanca ve suça yönelik düşüncelerin azaltılması, daha uygun davranışların kazanılması hedeflenmektedir. Bireyde öfke davranışları ortaya çıktığında kişilerarası ilişkiler ve problem çözme becerileri yetersiz kalmaktadır. Öfkeden korunmak amaçlı bireyin sosyal beceri eğitimi, atılgan davranışların kazanılması, etkili iletişim becerilerine sahip olunması öfke kontrolünün artırılması için önemli olmaktadır (Lerner, 1985; Greenberg, 1992).

1.2.6. Öfkeyi Minimumda Tutma Stratejileri

Rahatlama Egzersizi: Rahatlatan hayaller kurma ve derin nefes alma gibi basit teknikler öfke duygusunu azaltmaya yardım etmektedir. Gerek duyulduğu taktirte bu teknikler her gün uygulanabilmektedir (Kökdemir, 2004; Türk Psikologlar Derneği, 2004). Rahatlama egzersizinin birçok adımdan oluşmaktadır. Öfke durumunda birey derin nefes aldığı anda, hayal gücüyle rahatlatıcı sahne düşündüğünde ve kendine “rahatla” gibi sakinleştirici kelimler söylediğinde vücutta rahatlama sağlanmaktadır.

Mizah Kullanımı: Öfkenin yoğunluğunun azalmasına mizah yardımcı olabilmektedir. Mizah öfkeye dengeli bakış açısı sağlayabilmektedir. Öfke durumunda mizah kullanıldığında öfke duygusu ortadan kalkmaktadır (Kökdemir, 2004). Öfke duygusunu oldukça yoğun yaşayan bireyin davranışının temelinde “her şey benim istediğim gibi olmalıdır” düşüncesi olmaktadır. Öfkeyi yoğun yaşayan bireyler kendilerinin her zaman doğru olduğunu savunmaktadırlar. Öfkeli birey, mizahın yaşadığı olumsuzlukları gülererek geçiştirmek olmadığını ve etrafa karşı alay edici ve aşağılacı mizah kullanmaması gerektiğini bilmelidir (Kökdemir, 2004).

Öfkeli bireyler için planlarının değiştirilmesi veya engellenmelerine yol açan olaylar, onlar için tahammül edilemez durum olarak algılanmaktadır (Sezer, 2004).

1.2.7. Üniversite Öğrencilerinde Öfke

Toplumsal geleceğin belirlenmesinde üniversite öğrencileri etkin bir role sahip olmaktadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de üniversite yaşamı öğrencilerde kaygı ve stres yaratan ortam özelliğinde olmaktadır. Üniversite gençliği toplumun gelişmesinde etkin bir güç olmaktadır. Üniversiteli gençlerin öfkeyi uygun bir biçimde kontrol edebilmesi, sorun çözme yöntemleri kullanabilmesi, öfkeden kaynaklanan

enerjiyi yapıcı bir şekilde kullanabilmesi hem kendileri hem de toplum için önemli niteliktedir.

Üniversite öğrencileri ergenliğin bitimiyle bağımsız yaşama dönemi arasında fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden olgunlaşma dönemine geçmektedirler. Üniversite öğrencileri sorumluluk artışı, meslek kaygısı, farklılaşan ebeveyn çocuk ilişkileri sorunlarına uyum sağlamakta zorluk yaşayabilmektedirler. Üniversite gençliği bu durumlarda öfke, engellenme ve düşmanlık duygularının yüksek derecede etkisinde kalmaktadır (Güney, 1985; Mamoğlu ve Gültekin, 1993; Yeflilyaprak, 1986). Bu dönemde öfke ifade biçimleri de farklılık göstermektedir. Öfke ifade biçimi saldırganlık şeklinde ortaya çıkmaktadır. Saldırganlık fiziksel ve sözel saldırganlık olmakla iki türde ortaya çıkmaktadır (Balkaya ve Şahin, 2003; Lerner, 1996).

Yılmaz'a (2004) göre, gençler öfke duygusunu uygun biçimde ifade edemediklerinde bu duygu saldırganlığa ve riskli davranışlara dönüşmektedir. Ergenlik dönemindeki öğrencilerin bu açıdan risk altında oldukları bilinmektedir.

Deffenbacher ve ark. (1994) tarafından yapılan çalışmalarda ergenlerde aşırı derecede yoğun olan öfke duygusunun madde kullanımı, suça yönelme, ilişkisel sorunlar ve uyumsuz davranışlar için risk oluşturduğu sonucuna varılmaktadır.

1.2.8. Öfke ve Saldırganlık İlişkisi

Öfkenin daha ileri boyutu olan saldırganlık günümüzde çok fazla araştırılmaktadır. Birey için herhangi bir durum engelleyici olarak algılandığında öfke duygusu ortaya çıkmaktadır. Öfke duygusunun sonucunda saldırgan davranışlar ortaya çıkmaktadır (Kulaksızoğlu, 2001; Balkaya, 2001). Öfke duygusu ve saldırganlık davranışların şiddeti bireye göre farklılık göstermektedir. Günlük hayatta bireyin karşılaştığı engellenmeler öfke duygusuna, kontrol edilemeyen öfke ise saldırganlık eğilimine sebep olmaktadır.

Bireyin yaş, eğitim seviyesi, bulunduğu ortam saldırganlık eğiliminin ortaya çıkmasına etki etmektedir. Öfke ve saldırganlık yapılan araştırmalarda birbiriyle bağlantılı olarak araştırılmaktadır (Avarill, 1983). Törestad (1990) öfke duygusunun önceden planlı olarak ifade edilen durum değil; genellikle haksızlığa uğrama, küçümseme, engellenme gibi hoş olmayan durumlarda ifade edildiğini, Biaggio (1989)

ise öfke duygusunun, bireyi, hoş olmayan uyarıcıları yok etmeye yönelik bir duygu olduğunu ifade etmektedir.

Hostilite ve saldırgan davranışların araştırmalarda eşit oldukları sonucuna varılmaktadır. Hostilite bireyin, başkalarını sevmeme duygularını barındıran ve diğerlerini kötü olarak algılamasına sebep olmaktadır. Berkowitz (1990), hostilite ve saldırgan davranışların dışa yöneltilen öfke sonucu ortaya çıktıkları sonucuna varmaktadır.

Saldırganlık ve öfke duygusu birbiriyle ilişkili olsa da, öfke duygusu hem de yarı bağımsız duygudur. Öfke her zaman saldırganlık davranışının temelinde olmamaktadır. Örneğin, maddi sebeplerden profesyonel tetikçilerin saldırgan davranışlar sergilemesinin temelinde öfke duygusu olmamaktadır (Berkowitz, 1990).

1.3. Saldırganlık

Tarih boyunca birçok araştırmacılar saldırganlığı farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Latince saldırganlık “aggressio” “saldırı” kökeninden gelmektedir. Buss (1961) saldırganlığı “bir başka canlıya zarar ya da tehlikeli uyarıcı gönderme eğilimi” olarak tanımlamaktadır (akt., Şimşek, 2017). Freud saldırganlığı, ölüm içgüdüsünden kaynaklanan ve kişinin şahsına yönelik yıkıcı yönelimlerinin etraftaki nesnelere dönmesi şeklinde belirtmektedir (Geçtan, 2006). Bandura (1977) bireylerin saldırgan hareketleri eski yaşantıların izleyerek ve taklit yoluyla öğrendiklerini belirtmektedir. Budak (2005) saldırganlığı kaynağını öfke, düşmanlık ve rekabet duygularından alan ve karşıdaki bireye zarar vermeyi amaçlayan her türlü davranış olarak tanımlamaktadır. Lorenz (2008:15) saldırganlığı insan ve hayvanların kendi cinslerine yönelik kullandıkları mücadele dürtüsü olarak tanımlamaktadır.

TDK saldırganlığı “bireyin düşünce ve davranışlarını dış etmenlere karşı şekilde zorla kabullendirme olarak tanımlamaktadır. DSM-5’te (2014: 223) saldırganlık davranım bozukluğu kapsamında bulunmaktadır. Saldırganlık başkalarına karşı gözdağı verme, sık sık kavga etme, hayvanlara karşı acımasız davranma tepkileri içermektedir. Ayan’a (2007) göre saldırganlık, bireyin sevgi, ilgi, açlık, susuzluk gibi ihtiyaçlarının engellenmesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Mustonen ve Pulkinen’e (1993) göre saldırganlık, bireyin psikolojik veya fiziksel olarak kendisi ve etrafına, farkında olarak ya da farkında olmadan zarar vermesidir. Şahin (2004) saldırganlığı, bireyin etrafındaki

bireylere, hayvan ve nesnelere kazara veya niyetli şekilde fiziksel zarar vermeği amaçlayan davranış biçimi olarak tanımlamaktadır.

Kartal ve Bilgin (2007) saldırganlığı şiddetli, özel, tepkisel, nedenli, nedensiz, sözel ve fiziksel olarak birçok şekilde bireyin çevresine ve nesnelere zarar verme düşüncesiyle yapılan davranış olarak tanımlamaktadırlar. Günümüzde saldırgan davranışlar gittikçe artmaktadır. Bireyin kendine yönelik veya başka bir canlıya acı verme davranışı saldırganlık davranışı olarak tanımlanmaktadır (Felsten ve Hill, 1999; Lui, 2004).

Saldırganlık davranışı hakkında birçok araştırmalar yapılmaktadır. Psikolojide saldırganlık farklı şekillerde ifade edilmektedir. Bu sebepten saldırganlık davranışını dışavurum tarzlarına dikkat ederek farklı sınıflandırmalar yapılmaktadır (Çelik, 2010).

1.3.1. Saldırganlık Hakkında Kuramlar

Biyolojik Kuram: Biyolojik kurama göre saldırganlık, merkezi sinir sistemi başta olmakla, endokrin sisteminde yaşanan aksaklıklardan ortaya çıkmaktadır. Hipotalamus, saldırganlığın kontrolü ve aktivasyonu için önemlidir. Yapılan araştırmalarda, kedilerde hipotalamusa elektrikle uyarılma sonucunda saldırgan davranışlar gösterdiği gözlenmiştir (Atkinson & Atkinson, 1999).

Biyolojik kuramın diğer bir açıklaması ise, saldırganlığa genlerdeki farklı kombinasyonların sebep olduğunu ifade etmektedir. İnsan organizmasında hücrelerdeki 23 çift kromozomdan biri cinsiyeti belirlemektedir. XX kromozu dişi, XY erkek cinsiyetini belirlemektedir. Bazı erkeklerde ise bu kromozom XYY şeklinde olmaktadır. Bu erkekler fiziksel olarak daha gelişmiş, saldırgan ve cinsellik açısından daha aktif olmaktadır. Bu bireylerin, suç işleme davranışlarına yatkın oldukları ve daha sık cezaevinde mahkum oldukları görüşü ifade edilmektedir. Son zamanlarda yapılan araştırmalar ise, küçüklüğünden itibaren yaşlıları arasında daha cüsseli olmalarının, bu bireylerin daha saldırgan oldukları görüşü ağırlık kazanmaktadır (Cüceloğlu, 1998).

Son yıllarda, biyolojik kuramcılar tarafından yapılan çalışmalarda serotoninin dürtüsel saldırganlığın ortaya çıkmasına sebep olduğunu sonucuna varmaktadırlar. Şiddet suçundan ceza alan bireyler ve hayvanlar üzerinde yapılan deneysel araştırmalarda serotoninin düşük olmasının saldırgan davranışlara sebep olduğu sonucuna varılmaktadır (Çelik, 2006).

Biyolojik kuramcılar, merkezi sinir sisteminin ve endokrin sistemin saldırganlığa sebep olduğu görüşündedirler. Saldırganlık, çeşitli hormon salgıları ile ilişkili olmaktadır (Karabıyık, 2003). Antisosyal kişilerin çoğunun anormal metabolizmaya sahip oldukları bilinmektedir (Önder ve Dilbaz, 1994). Erkeklik hormonu androjenin saldırganlık üzerinde etkisi bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar tarafından androjen hormonunun beyin işleyişinin yanı sıra kas gelişimi, fiziksel gelişmeyi arttırarak dolaylı saldırgan davranışlara neden olduğunu savunulmaktadır. Yapılan araştırmalarda genetik ve hormonal bulgulara bakılmış ve görüş kanıtlanmıştır (Dizman, 2003).

Psikanalitik Kuram: Saldırganlık davranışının insanın biyolojisinde bulunduğunu savunan kuramcılar Freud ve Lorenz'dir. Saldırganlık eğiliminin insanın varlığını devam ettirmesi için gerekli ve ayrılması mümkün olmayan unsur olduğu ve insanlığın doğuştan itibaren saldıran yapısının olduğu ileri sürülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2005). Freud'a göre, bireyde iki ana dürtü: cinsel enerji (libido) ve yıkıcı (thanatos) mevcut olmaktadır. Her bireyin içinde kuvvetli kendini yıkıcı güçlü güdülerin olduğunu belirtmiş ve kimi zaman içe kimi zaman da dışa doğru aktifleşebilen bu güçlü güdüler ölüm isteği şeklinde isimlendirilmektedir. Bu güçlü güdüler dışa dönük şekilde aktifleştiklerinde saldırgan hareketlerde kendilerini gösterirler (Feedman, 1998). Freud bireylerin davranışlarının nedenleri cinsel ve saldırgan dürtülerin belirlediği görüşünü savunmaktadır (Corey, 2008).

Psikanalitik kuramcılara göre, saldırganlık dürtüsü bireyin herhangi bir amaca ulaşma çabasına engel olunduğunda, engel yaratan birey veya nesneyi kırma şeklinde ortaya çıkmaktadır (Dollard, vd., 1939). Bu görüşe göre, saldırganlığın sebebi engellenmedir ve saldırganlık bireyin doğuştan getirdiği olgular (açlık, cinsellik) gibi amaca varılana kadar devam eden enerji şekli hususu barındırmaktadır (Atkinson, vd., 2002). Freud bireydeki saldırganlık dürtüsünün bireyin kendisine yönelik yıkıcı yönelimlerinin etraftaki nesnelere yönelttiğini belirtmektedir. Birey etrafla mücadele eder ya da onların aleyhine davranışlarda bulunur. Bireyin kendisini ortadan kaldırma arzusu ve hayat içgüdüleri birbirini pasifize edebilir veya biri ötekinin yerini alabilir (Geçtan, 2006). Freud insanda psikolojik enerjinin temelini saldırganlık ve cinsellik olduğunu söylemektedir. Saldırganlık ve cinsellik doğuştan gelen ve tüm canlı varlıklarda bulunan içgüdülerdir. Önce saldırganlığı cinsel içgüdüyle ilgili olduğunu belirten Freud daha

sonra saldırganlığın bağımsız bir dürtü olduğunu söylemektedir. Örneğin, doğuştan gelen cinsel dürtüden farklı olarak ölüm, ortadan kaldırma içgüdüsünün varoluş şeklinde onaylanmaktadır. Freud, doğuştan gelen, hayat için lüzumlu olan cinsel dürtü ve bunun aksi olan ortadan kaldırma ve saldırganlık dürtüsünün varoluşunu kabul etmektedir (Silah, 2005).

Etiyolojik Kuram: Etiyologların çoğu saldırganlığın doğuştan geldiği ve hayvanın hayatını devam ettirmesi için önemli bir davranış olduğu görüşünde olmaktadır. Etiyologlar, saldırganlığın hayvanların yaşamında en güçlü erkekle dişilerin çiftleşmesi ve güçlü bir soyun oluşması, yiyecekleri daha kolay bulmaları açısından önemli bir davranış şekli olduğunu savunmaktadırlar (Eibl-Eibesfeldt, 1970, Akt: Cüceoğlu, 1997).

Lorenz (1963) saldırganlığı, biyolojik olarak değerlendirmektedir. Lorenz saldırgan davranışın bireyin bulunmakta olduğu iç ve dış koşullarla alakalı olan içgüdü olduğunu belirtmektedir. Saldırgan davranışın ortaya çıkmasında bu içgüdünün aradığı objeyi bulmaması etkilidir (Özdoğan, 1978). Lorenz (1963) saldırganlığın, yaşamı devam ettirme için önemli olduğu görüşünü savunmaktadır. Saldırganlık vasıtasıyla çeşitlerin en kuvvetli ve olumlu önderleri seçilir, gelecek nesillere daha çok kaynak aktarılır, çeşidin hayatını sürdürdüğü sosyal alanda hiyerarşiyi saptar ve en iyi olanlar da basamağın en yukarisında bulunur (Fromm, 1993).

Engellenme-Saldırganlık Kuramı: Bu kurama göre, bireyin davranışlarının engellenmesi saldırganlığın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Perlman ve Cozby (1983) engellenmeyi “bireyde beklentinin ortaya çıkmaması” olarak ifade etmektedirler. Engel olunma saldırganlık hislerine sebep olmaktadır (Freedman ve ark., 1998). Birey, ihtiyaçlarını giderirken ve hedeflerine ulaşmaya çalışırken bir engelle yüz yüze geldiğinde bu duruma karşı saldırganlıkla tepki vermektedir (Morris, 1973; akt., Eroğlu, 2004). Engellenme-saldırganlık hipotezi davranış bilimcilerinin saldırganlığın ortaya çıkma sebebini bulma konusunda desteklemektedir.

Dollard’a (1939) göre, engellenme her zaman saldırganlık davranışına sebep olmaktadır. Fromm (1994) bireyde, engellenme sonucu şiddetin ortaya çıktığını belirtmektedir. Engellenme saldırganlık kuramı birçok açıdan yetersiz olmaktadır. Engellenme saldırganlığa sebep olan tek etken değildir. Saldırganlığa engellenme dışında

birçok faktörler de sebep olabilmektedir (Hogo ve Vaughan, 2006). Bireyin karakteri engellenme duygusunun ortaya çıkmasını yoğunluğunu belirlemektedir (Fromm, 1993). Deneysel olarak engellenmenin hangi tip davranışları ortaya çıkardığı incelenmiştir. Dikkat çekici oyuncaklar olan oda çocuklara gösterilmiş, fakat odaya girmelerine izin verilmemiştir. Çocuklar oynamak istemiş ama oyuncaklara erişememişler. Daha sonra çocuklara oyuncaklarla oynamalarına müsaade edilmiştir. Diğer gruba ise engellenme olmadan oynamalarına izin verilmiştir. Engellenmeye maruz kalan çocuklarda oyuncaklara zarar verdikleri, engellenmeye maruz kalmayanda ise daha az zarar verici ve daha sakin oldukları görülmüştür (Freedman ve ark., 1998).

Sosyal Öğrenme Kuramı: Bireylerdeki saldırganlığın sebeplerinin sadece doğuştan değil, öğrenmenin de saldırgan davranışların çeşit ve sayısı üzerinde ciddi etkide bulunduğu psikologlar tarafından belirtilmektedir (Cüceloğlu, 1997). Bu kuramcılar saldırganlığın doğuştan değil, bireyin sosyalleşmesi sonucu ortaya çıktığını savunmaktadırlar. Bireyi saldırgan davranışlar sergilemesinde dışsal faktörler daha etkili olmaktadır. Çevre ve birey arasındaki karşılıklı ilişki saldırgan davranışlara sebep olmaktadır. Bireylerin aile ve sosyal çevreden gördükleri saldırgan modelleri örnek alarak hareketlerde buldukları ifade edilmektedir (Korkmaz, 2003). Sosyal öğrenme kuramı saldırganlığın nasıl öğrenildiyse o şekilde de unutulabileceğini ya da uygun şartlardayken hiç öğrenilmeyeceğini belirtmektedir (Eroğlu, S. E., 2009).

Bandura (1973) tarafından sosyal öğrenme kuramı geliştirilmiştir. Bireyin saldırganlığın ortaya çıkabileceği durumda bu davranışı sergileyip sergilememesi birçok faktöre göre değişmektedir. Bireyin eski yaşanmışlıkları, pekiştirici faktörler, sosyal ve çevreyle alakalı faktörler bireyde saldırganlık davranışı göstermesine etki etmektedir (Kağıtçıbaşı, 2005). Dollard (1939) saldırganlığı öğrenme kuramı çerçevesinde belirtmektedir. Dollard saldırgan davranışların bir olay sonucu yarandığını, spontane olarak saldırganlığın ortaya çıkmadığını söylemektedir (Özdoğan, 1978). Bu kurama göre saldırganlık bireyin öğrenmiş olduğu tepkilerle benzerlik taşımaktadır. Taklit edilerek ve gözlemlenerek öğrenilen saldırganlık, hangi sıklıkla pekiştirilirse, o sıklıkla oluşmaktadır. Bandura (1973) ve Hicks (1965) yaptıkları araştırmalarda çocuklukta bireylerin saldırgan hareketleri öğrendiklerini ve aradan zaman geçse bile bu hareketleri taklit edebildiklerini belirtmektedirler (Kağıtçıbaşı, 2004).

Bilişsel Kuram: Bilişsel kuram saldırganlığın tanımında taklit almanın yanı sıra saldırganlığa dair şemalara yoğunlaşmaktadır. Bireyde bellekte depolanan zihinsel sistemler bulunmaktadır. Birey sorunlarını gidermek için bu zihinsel sistemleri kullanmaktadır (Dökman, 2003). Gözlem, saldırganlık anı bireyde şemaları yaratmaktadır. Bu şemalar, diğer davranışlar gibi kodlanmakta ve depolanmaktadır. Herhangi bir olay zamanı kodlanan şema yeniden geriye çağrılabilir. Hatırlanan tüm şemalar bireyde saldırganlığa sebep olmaz. Çocuk yaşlarında saldırganlığın normal olduğunun düşünülmesi çocuklarda saldırganlığa dair şemalar oluşturmada ve saldırgan davranışlara sebep olmaktadır (Eron, 1994; Akt. Şahin, 2007).

1.3.2. Saldırganlığın Nedenleri

Birçok faktörler saldırganlığa sebep olmaktadır. Öfke, kin, nefret duygularının eşlik ettiği saldırganlık bu duygular olmasa bile ortaya çıkabilmektedir. Kışkırtma, alkol ve madde kullanımı, engellenmeler, psikopatolojik durumlar, kişilik özellikleri, biyolojik problemler (DEHB, kafa travmaları), saldırganlığın taklit edilmesi, fiziksel çevre saldırganlık eğiliminin ortaya çıkmasına sebep olan faktörlerdendir.

Soykan'a (1993: 25) göre, kadınlar daha çok küfür gibi sözler kullanmakla sözel saldırganlığa başvurmakta ve bazı durumlarda ise fiziksel şiddet kullanmaktadır. Afrika'da yerli kabileler, kız çocukları büyüdüğünde başkalarına muhtaç olmamaları için çocuklarını saldırgan ve otoriter olarak büyütmektedir (Teber, 1990: 34). Saldırganlık ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlı yapılan çalışmalarda erkeklerin kadınlardan daha çok dış etkenlerden etkilendikleri sonucuna varılmaktadır (Comstock ve diğ, 1978: 31). Erkeklerin saldırganlığı doğrudan, kadınların ise dolaylı olarak ifade etmesi erkek ve kadın arasındaki farklılaşma eğilimini göstermektedir (Bjorkqvist, 1994: 182).

Saldırganlık davranışının temelinde öfke duygusunda olduğu gibi birçok duygu bulunmaktadır. Kaygı, korku, kin, nefret gibi duygular da saldırganlık davranışının gösterilmesine sebep olabilmektedir (Köknel, 1996). Bebeklik dönemindeki akran ve ebeveyn ilişkiler, alkol ve madde kullanımı saldırganlığın ortaya çıkmasına etki etmektedir. Duygusal ve uyarılma düzeyi yüksek olan bireylerin stres yaşantıları daha fazla oldukları için kendilerini düzenleme düzeyleri düşük olmaktadır. Bu sebeple

saldırgan davranışlarının ortaya çıkma olasılığı bu bireylerde daha yüksek olmaktadır (Sharron, 2005).

Birey farkında olarak ya da olmayarak çevreden saldırgan davranışları öğrenebilmektedir. Saldırgan modellerin toplumda hoş görülmesi bireylerde saldırganlık davranışını arttırmaktadır (Köknel, 1996). Medyanın günümüzde artan saldırganlık ve şiddet olaylarında etkisinin olup olmadığı tartışılmaktadır. Uysal'a (2006) göre, medyanın etkileme gücü medyanın yaşamın bir parçası haline gelmesinden kaynaklanmaktadır. Medyada gösterilen şiddet bireyin gerçek yaşamında tanık olduğundan çok daha fazla cinsel taciz, cinayet, kavga içermektedir.

Fromm (2004) bireyin sadece istisnai bir şekilde ermiş ya da günahkar doğduğunu belirtmektedir. Her bireyin içinde iyilik ve kötülük olmaktadır. Toplumun değerleri ve yapısı bireyin gelişimdeki önemli etkenlerdendir. Bu sebepten bireyin ailesi en önemli etkenlerden olmaktadır. Ailede olan öfke ve saldırganlık en çok kadın ve çocuklara olumsuz yönden etki etmektedir (Özmen, 2004). Bu durumlarda çocuklar kendilerine yönelik öfke ve saldırganlığa uğramasa bile, ihmal edilen ve doğrudan saldırganlığa uğrayan çocuklara benzer davranışlar sergilemektedirler (Özmen, 2004). Taner ve Gökler (2004), öfke ve saldırganlığın fiziksel ihmal ve istismara uğrayan çocuklarda daha yüksek olduğunu savunmaktadırlar. Davranış bozukluğu bu çocuklarda daha fazla olmaktadır.

Fromm'a (1993) göre, bireyin narsizminin (özseverliğinin) yaralanması savunucu türde saldırganlığın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu bireylerin hafife alınması, eleştirilmesi öfke duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Bireyin özseverliğine zarar veren bireyi bağışlamaması ve sürekli öç alma duygusu saldırganlığın şiddetini göstermektedir. Saldırganlığa etki eden etmenlerden biri de kalabalık olmaktadır. Birey tek başına olduğunda yapamadığı saldırganlık ve şiddeti kalabalık veya grup içinde yapabilmektedir.

1.3.3. Saldırganlık Türleri

Saldırganlığın türleri araştırmacılar tarafından farklı biçimlerde sınıflandırılmaktadır. Bandura (1973) saldırgan davranışların toplumda saldırganlık olarak nitelendirilen yıkıcı ve zarar verici davranışlar olarak ifade etmektedir.

"*Fiziksel saldırganlık*" bireyin nesneye yönelttiği ve incitmeyi hedeflediği saldırganlık eğilimidir. Ünsan (1996: 34) saldırganlık ve fiziksel şiddetin bireylere karşı

gösterilen sert ve acı verici davranışlar olmakla beraber kurbanın sağlığı, bedensel bütünlüğü, bireysel özgürlüğüne tehdit olduğunu belirtmektedir. Sözel saldırganlık hakkında fiziksel saldırganlıkta olduğu gibi çok fazla araştırma yapılmamaktadır (Potter ve diğ., 1995: 118). *Sözel saldırganlık* öfkenin sözel dışavurumlarını içermektedir. Küfür etme, küçük düşürme, lakap takma sözel saldırganlık zamanı ortaya çıkmaktadır (Wenar, 1994: 56). Araştırmacılar tarafından sözel saldırganlığın fiziksel saldırganlığın ortaya çıkmasına sebep olduğu sonucuna varılmaktadır. Cüceloğlu (1992:33) bireyde aşağılanma ve gizli alayın öfke duygusunun dışavurumu ve sözel saldırganlık tepkisi olduğunu bildirmektedir.

Sosyal psikolojide saldırganlık düşünsel ve davranışsal olarak ifade edilmektedir. *Düşünsel saldırganlık* belirli bir amaçla bireye zarar vermeye yönelik eylemdir. Stanley ve Milgram 1974'te bu konuda çalışmalar yapmışlar. Bu çalışmada öğrencilere öğretmen rolünü üstlenen bireyler yanlış yaptıkları zaman elektrik uygulamışlardır. Elektrik uygulama sebebi öğrencilere karşı kızgınlık değil, cezanın öğrenmeğe karşı etkisinin ortaya çıkmasına yardım etmektir. Bu zaman ifade edilen saldırganlık sadece amaca yönelik kullanılan stratejidir. (Brewer ve Crano, 1994: 320). "*Davranışsal saldırganlık*" sosyal psikoloji alanında fiziksel saldırganlığa eşdeğer kavram olarak tanımlanmaktadır. Sinirlilik ve düşmanlığın ortaya çıkmasıyla davranışsal saldırganlık belirlemekte ve zarar verme davranışı ve yaralanmaya sebep olmaktadır. Bireyde fizyolojik olarak organizmasında nabzın hızlanması, adrenalin salgılanması davranışsal saldırganlığın ortaya çıktığı zaman yaranan belirtiler olmaktadır (Moyer, 1976: 34).

Saldırganlık davranışına ilişkin yapılan diğer sınıflandırmalar *dolaylı* (Lagersptez, 1988), *ilişkisel* (Grotperter ve Crick, 1996) ve *sosyal* (Cairns, 1989) saldırganlık olmaktadır. Bu üç kavram birbirilerine benzemelerine rağmen aslında birbirinden farklıdır (Archer, 2001: 269). *Dolaylı saldırganlık* durumunda davranışı sergileyen birey tanımlanamamaktadır. *İlişkisel saldırganlık* yakın ilişkilerde (dostluk, arkadaşlık) gizli ve açık olabilmektedir. *Sosyal saldırganlık* ise sosyal gruplar gizli ya da açık olabilmektedir. Yapılan araştırmalarda ilişkisel saldırganlığın arkadaşlarını reddetme, dedikodu yayma gibi durumlarda ortaya çıktığı sonucuna varılmaktadır.

Freedman, Sears ve Carlsmith (1993) saldırganlık davranışına *özgeci*, *izin verilmiş* ve *düşmanca saldırganlık* olarak tanımlama yapmaktadırlar. Özgeci saldırganlık, toplum tarafından onaylanan ve toplumsal normlara uygun görülen saldırganlık olmaktadır.

Polisin kamu güvenliğini korumak amaçlı suçluyu vurması örnek gösterilebilmektedir. Fiziksel güce dayalı işlerde çalışan bireylerin daha fazla saldırgan davranışları sergiledikleri görülmektedir. Bireylerin saldırganlık eğilimleri meslek seçimine etki etmektedir. Bireylerin aynı zamanda hayatını geçirdiği yer saldırgan davranışlar sergilemesine etki etmektedir (Brewer ve Crano, 1994: 322). Günlük hayatta sözel veya fiziksel saldırganlığın sebep olduğu yaralama, kavga, öldürme, baskın, bombalama, silahlı çatışma olaylarına rastlanılmaktadır.

1.4. Riskli Davranışlar

Riskli davranışlar bireyin hayatını, sağlığını ve eğitimini tehlikeye atan alkol ve madde kullanımı, hızlı araç kullanma, korunmasız cinsel ilişki gibi davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Arnett, 1999). Riskli davranışlar için sorun davranışlar, kuraldışı davranışlar, çocuk ve statü suçluluğu gibi çeşitli terimler kullanılmaktadır (Jessor, 1991; Junger ve Dekovic, 2003; Steinberg, 2007). Bireyin sağlığını ve hayatını olumsuz yönde etkileyen davranışlar risk alma davranışlarıdır. İntihar eğilimi, sağlıksız beslenme, antisosyal davranışlar ve okul terki bireyin sergilediği riskli davranışlardır (Gençtanırım, 2014). Riskli davranışlarda bulunan bireyler istenmeyen duygulara sebep olacak kadar riskli ya da tehlikeli davranışlar göstererek, düşük olan uyarılma durumlarını daha yüksek seviyeye yükseltmeye çalışmaktadırlar (Cooper, Agocha, Sheldon, 2000).

Bireyin kişilik özellikleri ve algıladığı çevreye göre problem davranış belirlenmektedir. Kişilik sistemi içinde bireyin yaşadığı stres, depresif duygu durumu ve yabancılaşma hissi riskli davranışları ortaya çıkarmaktadır (Siyez, Aysan, 2007). Bireyler yaşadıkları bu sorunlara çözüm bulmak için risk alma davranışları sergilemektedirler (Yektaş, Bildik, Özbaran, Köse, Erermiş, 2014). Psikobiyolojik faktörler ile riskli davranışlar arasındaki ilişki olmaktadır. Beyin bölgesi, nörotransmitörler gibi biyolojik özellikler risk alma davranışları ile ilişkili olmaktadır (Boyer, 2006). Riskli davranışlarda bulunmanın heyecan arayışı, dürtüsellik, düşük kendine güven ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (Zukerman, Kuhlman, 2000; Auerbach, Gardiner, 2012).

1.4.1. Riskli Davranışlara Kuramsal Yaklaşım

Riskli davranışların sebebini birçok kuram açıklamaya çalışmaktadır. Bazı kuramlar riskli davranışlara genetik yatkınlığın, bazıları ise sosyal kontrolün sebep

olduğunu belirtmektedir. Bir kısım kuramlar psikososyal özellikleri belirterek daha kapsamlı yaklaşımda bulunmaktadır (Steinberg, 2007). Risk alma davranışlarını bilişsel özelliklere göre “*Ergen Benmerkezciliği Modeli*” açıklamaktadır. Elkind (1967) bireyin, bilişsel olarak başkalarının düşüncesini doğru şekilde değerlendirme kapasitesine sahip olmasına rağmen, ergenlik dönemine ait gelişimsel özellikler nedeniyle özel bir benmerkezcilik sergilediğini belirtmektedir. Fizyolojik değişikliklerle birlikte ergenin dikkati kendisine yönelmektedir. Ergen fiziksel özellikleri ve görünümü ile aşırı meşgul olduğundan diğer bireylerin de kendisinin görünüm ve davranışları ile ilgilendiklerini düşünmektedir. Elkind (1967) bu bakış açısından yola çıkarak *hayali seyirci* ve *kişisel söylence* olmakla iki düşünce yapısının olduğunu ifade etmektedir. Hayali seyirci düşüncesi ergenin, etrafında bulunan diğer bireylerin ergenin fiziksel özellikleri ve davranışları ile ilgilendiklerini düşünmesidir. Bu durumda ergen, diğer bireylerin sürekli onu izlediği ve ilgilendiği düşüncesiyle hayali seyirci kitlesine oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle, ergen sanki bir sahnededir ve herkes onu izlemektedir (Elkind, 1980). Bu düşüncenin ardından kişisel söylence düşüncesi gelmektedir. Bu durumda ergen, kendisi ve diğerleri için bu kadar önemli ise dünya için vazgeçilmez olduğu düşüncesine kapılır. Ergen, kişisel söylence ile birlikte incinemez olduğuna inanır. O ölmeyecektir, ölüm gibi kötü şeyler başkalarının başına gelmektedir (Elkind, 1967; Elkind, 1980). Bu modelde kişisel söylence ergen tarafından kurgulanan hikaye olarak tanımlanmaktadır (Elkind, 1967). Ergen benmerkezciliğinin varlığını inceleyen araştırmalarda bu özelliklerin 20’li yaşların sonuna kadar gözlemlendiği sonucuna varılmaktadır (Arnett, 1991; Millstein ve Halpern-Felsner, 2002).

Landicho, Cabanig ve Villamor (2014) üniversite öğrencilerinde kişisel söylence ve hayali seyirci düşüncelerinin erken ve orta ergenlere göre daha çok olduğunu belirtmektedirler. Peterson ve Roscoe (1991) üniversitenin ilk iki yılındaki öğrencilerle yaptıkları araştırmalarda hayali seyirci puan ortalamalarını Elkind ve Bower’in 1979 yılında yaptıkları çalışmalardaki ilk ve orta ergenlik dönemindeki öğrencilerin puan ortalamaları ile karşılaştırmış ve üniversite yıllarında hayali seyirci düşüncesinin daha çok olduğu sonucuna varmışlardır. Bu sonuç araştırmacılar tarafından yeni bir eğitimsel ve sosyal bağlama geçiş süreci sırasında benmerkezciliğin etkili bir başa çıkma mekanizması olduğu şeklinde ifade edilmektedir.

Schwartz, Maynard ve Uzalac (2008) tarafından 11-21 yaş aralığında ergenlerle yapılan araştırmada ergen benmerkezciliğinin geç ergenliğe kadar uzadığı sonucuna varılmıştır. Elkind (1980) ergenin risk alma davranışlarını ergen benmerkezciliğinin açıkladığını belirtmektedir. Alberts, Elkind ve Ginsberg (2007) tarafından yapılan araştırmalarda risk alma davranışları ve kişisel söylence düşüncesinin ilişkili olduğu sonucuna varılmaktadır. Ergenlerde yüksek kişisel söylenceye sahip olmak riskli davranışların artmasına sebep olmaktadır. Bazı araştırmalarda ergenin benmerkezci düşüncesi ile riskli davranışların ilişkili olduğu belirtilmektedir (Greene vd., 2000; Güney Karaman, 2013). Green ve diğerleri (2000) 11-25 yaş arasındaki örnekleme kişisel söylencenin risk alma davranışlarını açıkladığını bulmuşlardır.

Diğer bir çalışmada kişisel söylencenin cinsel partner sayısını üniversite örnekleminde yordadığı, ancak ilk ve orta ergenlikte ilişkili olmadığı bulunmaktadır (Serovich ve Greene, 1997). Bazı araştırmalarda risk alma davranışları ve benmerkezcilik arasında ilişki olmadığı görülmektedir (Frankenberger, 2004). Elkind (1980) tüm ergenlerde ergen benmerkezciliğinin olduğunu belirtmektedir. Elkind'in (1980) belirttiği gibi eğer risk alma davranışlarını benmerkezcilik arttırmakta ise bu davranışları önlemek için benmerkezcilik ile riskli davranışlar arasındaki ilişkiyi belirlemek gerekmektedir. Konu ile ilgili yapılan araştırmalarda riskli davranışlar ve benmerkezcilik arasındaki ilişkinin çelişkili olduğu sonucuna varılmaktadır. Bazı araştırmacılar riskli davranışları benmerkezciliğin yordadığını (Arnett, 1991; Greene, Krecmar, Walters, Rubin ve Hale, 2000); Bazı araştırmacılar ise yordamadığını (Bright, McKillop ve Ryder, 2008; Frankenberger, 2004; Liu, 2011) belirtmektedir. Liu (2011) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan araştırmada, kişisel söylence ve madde kullanımı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Arnett (1991) tarafından üniversite öğrencileriyle yapılan araştırmada, 20'li yaşlarda benmerkezciliğin bir az azaldığı sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda, benmerkezciliğin risk alma davranışlarına etkisi olduğu belirtilmiştir.

1.4.2. Üniversite Öğrencilerinde Riskli Davranışlar ve Nedenleri

Ergenlik döneminde riskli davranışlar ortaya çıkmaya başlamaktadır. Fiziksel gelişimle (cinsel gelişim ve bedensel büyüme) başlayan ergenlik sosyal durumlarla (işe girme, evlenme) son bulmaktadır. Eğitim gerekliliği ve modern toplumlarda uzlaşma nedeniyle yetişkin haklarının kazanılması sorumlulukların üstlenmesi sonucunda ergenlik

dönemi süresi uzamaktadır (Arnett, 1999; Demos ve Demos, 1969). Arnett (2000) tarafından yapılan araştırmalarda üniversite öğrencilerinin kendilerini ergenlik ve yetişkinlik arasında beliren bir geçiş evresi olan “yetişkin” olarak tanımladığı sonucuna varmaktadır. Biyolojik veya evrensen olarak bu dönem tanımlanmamaktadır. Başka araştırmacılar biyolojik gelişim, bilişsel gelişim ve sağlık sonuçlarını değerlendirerek, ergenlik ve yetişkinlik döneminin gelişimsel özellik ve sağlık sorunları konusunda farklılaştığını belirterek ergenliğin süresinin 20’li yaşların ortalarına kadar uzadığını belirtmektedirler (Sawyer vd., 2012; Sawyer, Azzopardi, Wickremarantne ve Patton, 2018). Bu durumda ortaokul, lise ve üniversite öğrencilerinin ergenlik döneminde olduğu belirtilmektedir.

Risk alma davranışları demografik, aile ve akran özellikleri ile ilişkili olmaktadır. Üniversite öğrencileri aileden ayrı yaşamaya başladıklarında risk alma davranışlarına yönelme durumunda seçim yapmaları gereken ortam ve ilişkilere sahip olmaktadır. Yapılan araştırmalarda bireysel, ailesel ve çevresel değişkenlerin riskli davranışlar ile ilişkisi olduğu sonucuna varılmaktadır.

Bazı yapılan araştırmalarda ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça ergende riskli davranışların arttığı sonucuna varılmaktadır (Hawkins vd., 1992; Yılmaz, 2000). Ebeveynlik stiline göre bazı araştırmalarda riskli davranışların artmadığı (Huebner ve Howell, 2003); bazı araştırmalarda ise riskli davranışların arttığı (Adalbjarnardottir ve Hafsteinsson, 2001; Baumrind, 1991) görülmektedir. Adalbjarnardottir ve Hafsteinsson (2001) demokratik ebeveynlerin ihmalkar ebeveynlerden farklı olarak ergenleri risk alma davranışlarından koruduklarını, Baumrind (1991) ise yetkeci ebeveynliğin ergenleri riskli davranışlardan daha çok koruduğunu bildirmişlerdir.

Arkadaşlık risk alma davranışlarının sergilenmesinde önemli etkenlerden olmaktadır. Bireyin riskli davranışlar sergileyen arkadaşlarının olması bireyin de bu davranışlar sergilemesine sebep olabilmektedir (Ary, Duncan ve Hops, 1999; Barber, Bolitho ve Berthard, 1999; Paetsch ve Berthard, 1997; Rai vd., 2003; Siyez ve Aysan, 2007; Yılmaz, 2000). Simons-Morton ve diğerleri (2005) tarafından yapılan çalışmalarda otomobil kazalarında arabada aynı yaş akranların olmasının kaza riskini arttırdığını sonucuna varmışlardır. Chassin ve diğerleri (2004) tarafından yapılan araştırmada akranların ergenlerde madde kullanımına güçlü bir şekilde etki ettiği sonucuna varmışlardır. Risk alma davranışlarına akranların etkisi deneysel test edilmiştir.

Araştırmada araba sürme oyununda akran varlığı koşulunda ergenler, çocuk ve yetişkinlere göre daha fazla risk almış ve daha fazla kaza yapmışlardır. Akran olmadığı koşulda çocuk, ergen ve yetişkinler benzer risk alma davranışları sergilemişlerdir (Gardner ve Steinberg, 2005).

Ergenlerin akranlarıyla geçirdikleri zaman ile riskli davranışlar arasında pozitif ilişki olduğu saptanmaktadır (Agnew, 1991; Whiting ve Whiting, 1975). Agnew (1991) tarafından yapılan araştırmada ergenlerin akranlar ile geçirilen sürenin artmasının riskli davranışların artmasına sebep olduğu sonucuna varılmaktadır.

1.4.3. Riskli Davranışlar ve Öfke

Öfke duygusu, bilerek yanlış yaptığına inanılan bireye karşı hissedilen düşmanca duygudur. Eid ve Diener (2001) öfke duygusunun güçlü bir duygu olduğunu ve uygun şekilde ifade edildiğinde bireye faydalı olduğunu belirtmektedirler. Lerner ve Keltner (2000) öfkeli bireyleri iyimser ve riski isteyen, korku duygusu daha çok olan bireyleri ise riskten kaçan ve kötümser olarak ifade etmektedirler. DeSteno vd. (2000) ve Habib ve Cassotti (2015) olumsuz duygulardan olan öfke duygusunun riskli seçimleri teşvik ettiğini belirtmektedir. Angie vd. (2011) öfke duygusunu doğru ya da yanlış olduğunu nitelemeden risk isteğini arttırdığını iddia etmektedir. Casper ve Clore (2002) öfke duygusunun bireyde aşırı güvene sebep olduğunu ve riskli davranışları seçme olasılığı arttırdığını belirtmektedir. Fessler vd. (2004), kadınlar ve erkeklerin öfke durumunda risk alma davranışlarına yönelmelerinde farklılıklar olduğunu ifade etmektedir. Erkekler öfke durumunda daha çok tepki vererek riskli davranışlara yönelebilmektedir.

2. BÖLÜM

GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Problemleri

Araştırmanın ana problemi öfke kontrol problemi ile öfkeyi ifade etme şekli arasında farklılık var mıdır?

Üniversite öğrencilerinde öfke kontrol problemi ve saldırganlık eğilimi arasında ilişki var mıdır?

Üniversite öğrencilerinde öfke kontrol problemi ve saldırganlık eğilimi riskli davranışların artmasına sebep olur mu?

2.2. Araştırmanın Hipotezleri

Bu tez araştırmasının hipotezleri aşağıdaki gibidir:

Hipotez H1. Öfke kontrol problemi olan üniversite öğrencilerinin, öfkeyi ifade etme şekli birbirinden farklıdır.

Hipotez H2. Öfke kontrol problemi ve saldırganlık eğilimi arasında pozitif bir korelasyon vardır.

Hipotez H3. Öfke kontrol problemi olan üniversite öğrencilerinde, riskli davranışlar eğilimi yüksektir.

Hipotez H4. Öfke kontrol problemi ile cinsiyet ayrımı arasında ilişki vardır.

Hipotez H5. Öfke ifade tarzları adli bilimler öğrencilerinde, psikoloji öğrencilerine göre farklıdır.

2.3. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmaya katılan bütün lisans öğrencilerinin soruları içtenlikle ve kendilerine uygun seçenekleri işaretleyerek cevapladıkları varsayılmıştır.

Araştırmada kullanılan tüm ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan ölçekler olup, ölçeklerin bu araştırmada kullanılması için yeterli ölçekler olduğu kabul edilmiştir. Araştırmanın örnekleminin bu araştırmanın amacına ulaşmayı sağlamaya yeterli olduğu varsayılmıştır.

2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma bulguları 113 lisans öğrencisinden oluşan örneklem ile sınırlıdır. Bu araştırmada bulunan bulguların geçerliliği anketlerin uygulandığı lisans öğrencileri tarafından cevaplanan soruların doğruluğu ile sınırlıdır.

2.5. Örneklem

Araştırmanın evrenini Üsküdar Üniversitesinde öğrenim gören lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemine tabakalı örnekleme yöntemi ile seçilen 18-24 yaş aralığında, Adli Bilimler ve Psikoloji 2.sınıf lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Bu araştırmanın dışlanma kriterleri 18-24 yaş aralığına sahip olmamak, başka üniversite öğrencisi olmak ve herhangi bir suçtan hüküm giymektir. Toplam 120 öğrenci Adli Bilimler ve Psikoloji lisans programlarına kayıtlı bölümlerden öğrenci katılacak şekilde oluşturulmuş, 7 öğrenci kriterlere uygun olması için çıkartılmış ve 113 öğrenci ile çalışma yapılmıştır.

2.6. Veri Toplama Araçları

1.Sosyodemografik Soru Formu: Araştırmacı tarafından düzenlenen sosyodemografik soru formu üniversite öğrencilerinde demografik özellikleri (cinsiyet, yaş, üniversite öncesi ikamet yeri, anne baba eğitim durumu, herhangi suçtan hüküm giymek) belirlemek amacıyla toplam 6 sorudan oluşmaktadır (Ek-1).

2.Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Envanteri: Üniversite öğrencilerinde öfke ifade tarzlarını belirlemek için Spielberger (1988) tarafından geliştirilen ve Özer (1994) tarafından Türkçe'ye uyarlanarak geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılan "Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Envanteri" kullanılmıştır (Özer K. (1994), "Sürekli Öfke İfade Tarzı ölçeklerin Ön Çalışması", Türk Psikolojisi Dergisi, 9 (31), 26-35). Envanterde dördümlü likert tipinde (1: hemen hiçbir zaman; 4: hemen her zaman), kişinin kendisini genel olarak nasıl hissettiğini ifade eden 10 maddelik "Sürekli Öfke Ölçeği"; her biri 8 maddeden oluşan öfke ifade tarzları (öfke kontrol, öfke dışı, öfke içte) 24 maddeden oluşan "Öfke Tarzları Ölçekleri" yer almaktadır. Öfke ifade tarzları ölçeklerinin toplam puan alınmamakta olup sürekli öfke ve her biri 8 maddeden oluşan 3 öfke ifade tarzı (öfke kontrol, öfke dışı, öfke içte) ayrı ayrı puanlanmaktadır. Sürekli öfke ölçeğinde yüksek puan öfke düzeyinin yüksekliğini; öfke tarzları ölçeklerinde yüksek puan ilgili öfke ifade

tarzının daha yüksek sergilendiğini ifade etmektedir. Bu çalışmada Sürekli Öfke Ölçeği Cronbach Alpha katsayısı 0,81; Öfke İfade Tarzları için Cronbach Alpha katsayıları sırasıyla 0,82 – 0,75 ve 0,75 olarak tespit edilmiştir (Ek-2).

3.Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği: Öğrencilerde saldırganlık eğilimine ilişkin bulgulara ulaşmak için Buss ve Perry (1992) tarafından geliştirilen ve Madran (2012) tarafından Türkçe'ye uyarlanarak güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları yapılan Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek beşli likert tipinde (1: kesinlikle katılmıyorum, 5: tamamen katılıyorum) tipinde 29 madde ve 4 boyuttan (fiziksel saldırganlık, öfke, düşmanlık, sözel saldırganlık) oluşmaktadır. Ölçeğin boyutlarındaki madde dağılımı “fiziksel saldırganlık” (2, 5, 8, 11, 13, 16, 22, 25, 29), “öfke” (1, 9, 12, 18, 19, 23, 28), “düşmanlık” (3, 7, 10, 15, 17, 20, 24, 26), “sözel saldırganlık” (4, 6, 14, 21, 27) şeklindedir. Ölçekte olumlu ifade taşıyan 2 madde (m9, 16) ters puanlanarak elde edilen yüksek puan saldırganlığın yüksekliğini ifade etmektedir. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı 0,89; alt boyutların Alpha katsayıları sırasıyla 0,66 ile 0,85 aralığında tespit edilmiştir (Madran (2012), Buss- Perry Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması, Türk Psikiyatri Dergisi, 23) (Ek-3).

4.Riskli Davranışlar Ölçeği Üniversite Formu: Öğrencilerde riskli davranışlarını değerlendirmek amacıyla Gençtanırım (2014) tarafından geliştirilip güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları yapılan Riskli Davranışlar Ölçeği Üniversite Formu kullanılmıştır. Ölçek beşli likert tipinde (1: asla, 5: daima) 60 madde ve 7 boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları anti-sosyal davranışlar (m1-m10), alkol kullanımı (m11-m19), sigara kullanımı (m20-m27) intihar eğilimi (m28-m39), kötü beslenme alışkanlıkları (m40-m47), okul terki (m48-m51), madde kullanımı (m52-m60) olarak tanımlanmıştır. Ölçekte ve alt boyutlarından alınacak yüksek puan riskli davranışın yüksek düzeyde olduğunu ifade etmektedir. Bu çalışmada ölçeğin geneli için Cronbach Alpha katsayısı 0,93; alt boyutların katsayıları 0,60 ile 0,93 aralığında tespit edilmiştir (Gençtanırım (2014), Riskli Davranışlar Ölçeği Üniversite Formu: Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışmaları, Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi, cilt: 5, sayı: 1, 24-34) (Ek-4).

2.7. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 21.0 programı kullanılmıştır. Öğrencilerin demografik bilgileri frekans ve yüzde analizi olarak sunulmuştur. Ölçek puanlarının normallik sınavında Çarpıklık (Skewness) katsayısı kullanılmıştır. Sürekli bir değişkenden elde edilen puanların normal dağılım özelliğinde kullanılan çarpıklık katsayısının (Skewness) ± 1 sınırları içinde kalması puanların normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanabilir (Büyüköztürk, 2011:40). Normallik sınavında ölçek ve alt ölçek puanları normal dağılım gösterdiğinden (Tablo 2) puanların cinsiyet, yaş grupları, ikamet yeri, bölüm değişkenlerine göre karşılaştırılmasında bağımsız iki örneklem t testi; anne ve baba öğrenim durumu değişkenlerine göre karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizinden (ANOVA) yararlanılmıştır. Ölçekler arası ilişki analizi için Pearson korelasyon testi; sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının riskli davranışlar ile saldırganlık üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla çoklu regresyon analizinden yararlanılmıştır. Analizlerde anlamlılık düzeyi 0,05 ($p < 0,05$) olarak belirlenmiştir.

3. BÖLÜM BULGULAR

3.1. Demografik ve Betimsel Bulgular

Tablo 1'de öğrencilerin demografik özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Demografik Özellik	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Kadın	88	77,9
	Erkek	25	22,1
Anne öğrenim düzeyi	İlkokul	28	24,8
	Ortaokul	18	15,9
	Lise	44	38,9
	Üniversite	23	20,4
Baba öğrenim düzeyi	İlkokul	15	13,3
	Ortaokul	17	15,0
	Lise	48	42,5
	Üniversite	33	29,2
Üniversiteden önce ikamet yeri	İlçe	27	23,9
	Kent merkezi	86	76,1
Öğrenim süresince hükümlülük	Hayır	120	100,0
Öğrenim gördüğü bölüm	Adli bilimler	60	53,1
	Psikoloji	53	46,9

Araştırmaya katılan 113 üniversite öğrencilerinin %77,9'u kadın, %22,1'i erkektir. Öğrencilerin %24,8'inin anne öğrenim düzeyi ilkokul, %15,9'unun ortaokul, %38,9'unun lise, %20,4'ünün anne öğrenimi üniversite düzeyindedir. Öğrencilerin %13,3'ünün baba öğrenim düzeyi ilkokul, %15'inin ortaokul, %42,5'inin, %29,2'sinin baba öğrenimi üniversite düzeyindedir. Öğrencilerin %23,9'u üniversiteden önce ilçede, %76,1'i kent merkezinde yaşamıştır. Öğrencilerin hiçbiri öğrenim süresi boyunca herhangi bir suçtan

hüküm giymemiştir. Öğrencilerin %53,1'i adli bilimler, %46,9'u psikoloji bölümü öğrencisidir.

3.2. Ölçeklere Ait Betimsel İstatistikler

Tablo 2'de öğrencilerin demografik özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 2. Ölçeklere Ait Betimsel İstatistikler

Ölçek	Alt Boyutlar	N	\bar{X}	SS	Skewness
RİSKLİ DAVRANIŞLAR	Anti-Sosyal Davranışlar	113	1,68	0,52	0,92
	Alkol Kullanımı	113	1,49	0,79	0,87
	Sigara Kullanımı	113	1,95	0,95	0,96
	İntihar Eğilimi	113	1,95	0,70	0,69
	Kötü Beslenme Alışkanlığı	113	2,84	0,76	-0,09
	Okul Terki	113	1,79	0,70	0,99
	Madde Kullanımı	113	1,15	0,39	1,24
	RİSKLİ DAVRANIŞLAR TOPLAM	113	1,83	0,43	0,77
BUSS-PERRY SALDIRGANLIK	Fiziksel Saldırganlık	113	2,03	0,81	1,14
	Öfke	113	2,70	0,82	0,00
	Düşmanlık	113	2,79	0,73	-0,10
	Sözel Saldırganlık	113	2,79	0,70	0,33
	SALDIRGANLIK TOPLAM	113	2,58	0,59	0,15
ÖFKE TARZLARI	Sürekli Öfke	113	1,86	0,49	0,77
	Öfke Kontrol	113	2,91	0,53	0,00
	Öfke Dışa	113	1,81	0,43	1,18
	Öfke İçte	113	2,02	0,50	0,63

Tablo 2'de görüldüğü gibi, öğrencilerin riskli davranışlar toplam puan ortalaması $1,83 \pm 0,43$ olarak bulunmuştur. Alınabilecek en düşük (1) ve en yüksek (5) puanlar dikkate alındığında öğrencilerin riskli davranışlarının “nadiren” düzeyinde olduğu söylenebilir (1,0-1,80: asla, 1,81-2,60: nadiren, 2,61-3,40: bazen, 3,41-4,20: genellikle, 4,21-5,00: daima).

Öğrencilerin riskli davranışları ayrı ayrı incelendiğinde en yüksek puana sahip riskli davranışların sırasıyla “kötü beslenme alışkanlığı” (2,84±0,76) “bazen” düzeyinde; “sigara kullanımı” (1,95±0,95), “intihar eğilimi” (1,95±0,70) “nadiren” düzeyinde; anti-sosyal davranışlar, alkol kullanımı, okul terki ve madde kullanımı riskli davranışlarının “asla” düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin saldırganlık puanı (2,58±0,59) “düşük” düzeyde; en yüksek saldırganlık davranışı “sözel saldırganlık” (2,79±0,70), “düşmanlık” (2,79±0,73) ve “öfke” (2,70±0,82) olarak tespit edilmiş olup sözel saldırganlık, düşmanlık ve öfke davranışları “orta düzeyde”; fiziksel saldırganlık (2,03±0,81) davranışı “düşük düzeyde” tespit edilmiştir (5-1=4/5=0,8; 1-1,8: çok düşük; 1,9-2,6: düşük; 2,7-3,4: orta; 3,5-4,2: yüksek; 4,3-5,0: çok yüksek).

Sürekli öfke ölçek puanı 1,86±0,49; öfke tarzları incelendiğinde en yüksek puanın öfke kontrol (2,91±0,53) ve öfke içte (2,02±0,50) ifade tarzlarında olduğu; en düşük puana sahip öfke ifade tarzının öfke dışı (1,81±0,43) olduğu tespit edilmiştir. Ölçeklerden alınabilecek en düşük (1) ve en yüksek (4) puanlar dikkate alındığında araştırmaya katılan öğrencilerin sürekli öfke düzeyinin “bazen” düzeyinde; öfke kontrolün “çoğu zaman”; öfke içte ve öfke dışı ifade tarzlarının “bazen” düzeyinde olduğu tespit edilmiştir (1,0-1,75: hemen hiçbir zaman, 1,76-2,50: bazen, 2,51-3,25: çoğu zaman, 3,26-4,00: hemen her zaman).

3.3. Öfke İfade Tarzı Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına Ait Bulgular

Tablo 3'te öfke ifade tarzı puanlarının cinsiyete göre karşılaştırılmasına ait bağımsız iki örneklem t testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 3. Öfke İfade Tarzı Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Öfke İfade Tarzı	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	T	p
Sürekli Öfke	Kadın	88	1,84	0,43	-0,66	0,514
	Erkek	25	1,91	0,65		
Öfke Kontrol	Kadın	88	2,95	0,49	1,57	0,118
	Erkek	25	2,76	0,64		
Öfke Dışa	Kadın	88	1,75	0,36	-2,69	0,008
	Erkek	25	2,01	0,59		
Öfke İçte	Kadın	88	2,01	0,51	-0,55	0,584
	Erkek	25	2,07	0,50		

Öfke dışa puanlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t=-2,69$; $p<0,05$). Erkek öğrencilerin öfke dışa puanı, kadın öğrencilerin puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Sürekli öfke puanı, öfke kontrolü ve öfke içte ifade tarzları puanlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 4'te öfke ifade tarzı puanlarının üniversite öncesi ikamet yerine göre karşılaştırılmasına ait bağımsız iki örneklem t testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 4. Öfke İfade Tarzı Puanlarının Üniversite Öncesi İkamet Yerine Göre Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	İkamet Yeri	N	\bar{X}	SS	T	p
Sürekli Öfke	İlçe	27	1,80	0,58	-0,68	0,496
	Kent merkezi	86	1,87	0,45		
Öfke Kontrol	İlçe	27	2,81	0,57	-1,03	0,307
	Kent merkezi	86	2,93	0,52		
Öfke Dışa	İlçe	27	1,84	0,55	0,39	0,700
	Kent merkezi	86	1,80	0,39		
Öfke İçte	İlçe	27	2,08	0,53	0,73	0,464
	Kent merkezi	86	2,00	0,50		

Sürekli öfke puanı, öfke kontrol, öfke dışı, öfke içte ifade tarzları puanlarının üniversite öncesi ikamet yerine göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 5'te öfke ifade tarzı puanlarının anne öğrenim durumuna göre karşılaştırılmasına ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA) bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 5. Öfke İfade Tarzı Puanlarının Anne Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Öfke İfade Tarzı	Anne		\bar{X}	SS	F	p	Anlamlı Fark
	Öğrenim	N					
Sürekli Öfke	A-İlkokul	28	1,87	0,47	1,49	0,221	
	B-Ortaokul	18	1,72	0,43			
	C-Lise	44	1,81	0,50			
	D-Üniversite	23	2,02	0,49			
Öfke Kontrol	A-İlkokul	28	2,84	0,51	0,22	0,885	
	B-Ortaokul	18	2,97	0,49			
	C-Lise	44	2,91	0,55			
	D-Üniversite	23	2,93	0,56			
Öfke Dışa	A-İlkokul	28	1,83	0,32	0,73	0,537	
	B-Ortaokul	18	1,69	0,45			
	C-Lise	44	1,81	0,50			
	D-Üniversite	23	1,89	0,42			
Öfke İçte	A-İlkokul	28	2,00	0,50	1,95	0,126	
	B-Ortaokul	18	1,81	0,51			
	C-Lise	44	2,03	0,50			
	D-Üniversite	23	2,19	0,48			

Sürekli öfke puanı, öfke kontrol, öfke dışı, öfke içte ifade tarzları puanlarının anne öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 6'da öfke ifade tarzı puanlarının baba öğrenim durumuna göre karşılaştırılmasına ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA) bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 6. Öfke İfade Tarzı Puanlarının Baba Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Öfke İfade Tarzı	Baba						Anlamlı Fark
	Öğrenim	N	\bar{X}	SS	F	p	
Sürekli Öfke	A-İlkokul	15	1,95	0,45	0,21	0,886	
	B-Ortaokul	17	1,82	0,47			
	C-Lise	48	1,85	0,51			
	D-Üniversite	33	1,85	0,50			
Öfke Kontrol	A-İlkokul	15	2,84	0,47	0,14	0,935	
	B-Ortaokul	17	2,96	0,44			
	C-Lise	48	2,92	0,59			
	D-Üniversite	33	2,89	0,52			
Öfke Dışa	A-İlkokul	15	1,88	0,35	0,91	0,437	
	B-Ortaokul	17	1,67	0,46			
	C-Lise	48	1,85	0,49			
	D-Üniversite	33	1,79	0,36			
Öfke İçte	A-İlkokul	15	2,14	0,53	2,24	0,087	
	B-Ortaokul	17	1,74	0,36			
	C-Lise	48	2,07	0,48			
	D-Üniversite	33	2,04	0,56			

Sürekli öfke puanı, öfke kontrol, öfke dışa, öfke içte ifade tarzları puanlarının baba öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 7'de öfke ifade tarzı puanlarının öğrenim görülen bölüme göre karşılaştırılmasına ait bağımsız iki örneklem t testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 7. Öfke İfade Tarzı Puanlarının Bölüme Göre Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Bölüm	N	\bar{X}	SS	t	p
Sürekli Öfke	Adli bilimler	60	1,90	0,41	1,07	0,287
	Psikoloji	53	1,80	0,55		
Öfke Kontrol	Adli bilimler	60	3,03	0,50	2,76	0,007
	Psikoloji	53	2,76	0,53		
Öfke Dışa	Adli bilimler	60	1,77	0,35	-0,96	0,340
	Psikoloji	53	1,85	0,51		
Öfke İçte	Adli bilimler	60	2,12	0,51	2,23	0,028
	Psikoloji	53	1,91	0,48		

Öfke kontrol ($t=2,76$; $p<0,05$) ve öfke içte ($t=2,23$; $p<0,05$) puanlarının bölüme göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Adli bilimler bölümünde öğrenim gören öğrencilerin öfke kontrol ve öfke içte puanı, psikoloji bölümünde öğrenim gören öğrencilerin puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Sürekli öfke puanı ve öfke dışa ifade tarzları puanlarının bölüme göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

3.4. Saldırganlık Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına Ait Bulgular

Tablo 8'de saldırganlık puanlarının cinsiyete göre karşılaştırılmasına ait bağımsız iki örneklem t testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 8. Saldırganlık Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	t	p
Fiziksel Saldırganlık	Kadın	88	1,94	0,76	-2,24	0,027
	Erkek	25	2,35	0,90		
Öfke	Kadın	88	2,68	0,80	-0,55	0,582
	Erkek	25	2,78	0,90		
Düşmanlık	Kadın	88	2,77	0,78	-0,38	0,706
	Erkek	25	2,83	0,58		
Sözel Saldırganlık	Kadın	88	2,75	0,64	-1,35	0,180
	Erkek	25	2,96	0,86		
TOPLAM	Kadın	88	2,54	0,56	-1,48	0,143
	Erkek	25	2,73	0,67		

Fiziksel saldırganlık puanlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t=-2,24$; $p<0,05$). Erkek öğrencilerin fiziksel saldırganlık puanı, kadın öğrencilerin puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Öfke, düşmanlık, sözel saldırganlık alt boyut puanları ve saldırganlık ölçeği toplam puanlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 9'da saldırganlık puanlarının üniversite öncesi ikamet yerine göre karşılaştırılmasına ait bağımsız iki örneklem t testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 9. Saldırganlık Puanlarının Üniversite Öncesi İkamet Yerine Göre Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	İkamet Yeri	N	\bar{X}	SS	t	p
Fiziksel Saldırganlık	İlçe	27	2,13	1,03	0,70	0,486
	Kent merkezi	86	2,00	0,73		
Öfke	İlçe	27	2,65	0,91	-0,42	0,678
	Kent merkezi	86	2,72	0,79		
Düşmanlık	İlçe	27	2,73	1,00	-0,44	0,658
	Kent merkezi	86	2,80	0,64		
Sözel Saldırganlık	İlçe	27	2,74	0,84	-0,46	0,646
	Kent merkezi	86	2,81	0,65		

Saldırganlık puanlarının üniversite öncesi ikamet yerine göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 10'da saldırganlık puanlarının anne öğrenim durumuna göre karşılaştırılmasına ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA) bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 10. Saldırganlık Puanlarının Anne Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek ve Alt Boyutlar	Anne					p	Anlamlı Fark
	Öğrenim	N	\bar{X}	SS	F		
Fiziksel Saldırganlık	A-İlkokul	28	1,99	0,59	2,37	0,075	
	B-Ortaokul	18	1,75	0,70			
	C-Lise	44	1,99	0,79			
	D-Üniversite	23	2,39	1,05			
Öfke	A-İlkokul	28	2,83	0,69	0,45	0,719	
	B-Ortaokul	18	2,54	0,79			
	C-Lise	44	2,69	0,91			
	D-Üniversite	23	2,70	0,81			
Düşmanlık	A-İlkokul	28	2,82	0,68	0,81	0,491	
	B-Ortaokul	18	2,67	0,67			
	C-Lise	44	2,71	0,81			
	D-Üniversite	23	2,98	0,70			
Sözel Saldırganlık	A-İlkokul	28	2,91	0,65	0,67	0,574	
	B-Ortaokul	18	2,61	0,86			
	C-Lise	44	2,81	0,75			
	D-Üniversite	23	2,77	0,49			
TOPLAM	A-İlkokul	28	2,64	0,49	1,09	0,356	
	B-Ortaokul	18	2,39	0,56			
	C-Lise	44	2,55	0,66			
	D-Üniversite	23	2,71	0,57			

Saldırganlık ölçeği ve alt boyut puanlarının anne öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 11'de saldırganlık puanlarının baba öğrenim durumuna göre karşılaştırılmasına ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA) bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 11. Saldırganlık Puanlarının Baba Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek ve Alt Boyutlar	Baba					p	Anlamlı Fark
	Öğrenim	N	\bar{X}	SS	F		
Fiziksel Saldırganlık	A-İlkokul	15	2,27	0,53	0,80	0,497	
	B-Ortaokul	17	1,85	0,85			
	C-Lise	48	1,99	0,84			
	D-Üniversite	33	2,07	0,85			
Öfke	A-İlkokul	15	2,75	0,60	0,33	0,805	
	B-Ortaokul	17	2,56	0,90			
	C-Lise	48	2,77	0,84			
	D-Üniversite	33	2,65	0,86			
Düşmanlık	A-İlkokul	15	2,97	0,66	0,41	0,744	
	B-Ortaokul	17	2,76	0,55			
	C-Lise	48	2,73	0,76			
	D-Üniversite	33	2,79	0,82			
Sözel Saldırganlık	A-İlkokul	15	2,77	0,53	2,11	0,103	
	B-Ortaokul	17	2,42	0,60			
	C-Lise	48	2,90	0,80			
	D-Üniversite	33	2,84	0,59			
TOPLAM	A-İlkokul	15	2,69	0,35	0,73	0,536	
	B-Ortaokul	17	2,40	0,62			
	C-Lise	48	2,60	0,62			
	D-Üniversite	33	2,59	0,61			

Saldırganlık ölçeği ve alt boyut puanlarının baba öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 12'de saldırganlık puanlarının bölüme göre karşılaştırılmasına ait bağımsız iki örneklem t testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 12. Saldırganlık Puanlarının Bölüme Göre Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Bölüm	N	\bar{X}	SS	t	p
Fiziksel Saldırganlık	Adli bilimler	60	2,06	0,78	0,32	0,748
	Psikoloji	53	2,01	0,85		
Öfke	Adli bilimler	60	2,68	0,75	-0,30	0,763
	Psikoloji	53	2,73	0,90		
Düşmanlık	Adli bilimler	60	2,93	0,74	2,21	0,029
	Psikoloji	53	2,63	0,70		
Sözel Saldırganlık	Adli bilimler	60	2,80	0,57	0,03	0,975
	Psikoloji	53	2,79	0,82		
TOPLAM	Adli bilimler	60	2,61	0,53	0,69	0,490
	Psikoloji	53	2,54	0,65		

Düşmanlık alt boyut puanının bölüme göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t=2,21$; $p<0,05$). Adli bilimler bölümünde öğrenim gören öğrencilerin düşmanlık puanı, psikoloji bölümünde öğrenim öğrencilerin puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Fiziksel saldırganlık, öfke ve sözel saldırganlık alt boyut puanları ve saldırganlık ölçeği toplam puanlarının bölüme göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

3.5. Riskli Davranışlar Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına Ait Bulgular

Tablo 13'te riskli davranışlar puanlarının cinsiyete göre karşılaştırılmasına ait bağımsız iki örneklem t testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 13. Riskli Davranışlar Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	t	p
Anti-Sosyal Davranışlar	Kadın	88	1,55	0,38	-5,44	0,000
	Erkek	25	2,12	0,69		
Alkol Kullanımı	Kadın	88	1,43	0,73	-1,41	0,163
	Erkek	25	1,68	0,94		
Sigara Kullanımı	Kadın	88	1,87	0,90	-1,64	0,104
	Erkek	25	2,23	1,10		
İntihar Eğilimi	Kadın	88	1,94	0,66	-0,19	0,846
	Erkek	25	1,97	0,84		
Kötü Beslenme Alışkanlığı	Kadın	88	2,84	0,74	0,10	0,920
	Erkek	25	2,83	0,82		
Okul Terki	Kadın	88	1,70	0,63	-2,49	0,014
	Erkek	25	2,09	0,87		
Madde Kullanımı	Kadın	88	1,13	0,41	-0,88	0,380
	Erkek	25	1,21	0,33		
TOPLAM	Kadın	88	1,78	0,38	-2,45	0,016
	Erkek	25	2,02	0,55		

Riskli davranışlar ölçeği toplam ($t=-2,45$; $p<0,05$), anti-sosyal davranışlar ($t=-5,44$; $p<0,05$) ve okul terki ($t=-2,64$; $p<0,05$) riskli davranışlarına ait puanların cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin anti-sosyal davranışlar, okul terki ve riskli davranışlar toplam puanları, kadın öğrencilerin puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Alkol kullanımı, sigara kullanımı, intihar eğilimi, kötü beslenme alışkanlıkları, madde kullanımı riskli davranış puanlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 14'te riskli davranışlar puanlarının üniversite öncesi ikamet yerine göre karşılaştırılmasına ait bağımsız iki örneklem t testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 14. Riskli Davranışlar Puanlarının Üniversite Öncesi İkamet Yerine Göre Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	İkamet Yeri	N	\bar{X}	SS	t	p
Anti-Sosyal Davranışlar	İlçe	27	1,64	0,62	-0,46	0,649
	Kent merkezi	86	1,69	0,48		
Alkol Kullanımı	İlçe	27	1,67	0,93	1,38	0,172
	Kent merkezi	86	1,43	0,73		
Sigara Kullanımı	İlçe	27	1,75	0,93	-1,26	0,210
	Kent merkezi	86	2,01	0,96		
İntihar Eğilimi	İlçe	27	1,88	0,73	-0,56	0,576
	Kent merkezi	86	1,97	0,70		
Kötü Beslenme Alışkanlığı	İlçe	27	2,63	0,79	-1,66	0,100
	Kent merkezi	86	2,90	0,74		
Okul Terki	İlçe	27	1,75	0,86	-0,32	0,751
	Kent merkezi	86	1,80	0,65		
Madde Kullanımı	İlçe	27	1,16	0,36	0,26	0,797
	Kent merkezi	86	1,14	0,41		
TOPLAM	İlçe	27	1,78	0,54	-0,70	0,488
	Kent merkezi	86	1,85	0,40		

Riskli davranışlar ölçeği toplam ve alt boyut puanlarının üniversite öncesi ikamet yerine göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 15'de riskli davranışlar puanlarının anne öğrenim durumuna göre karşılaştırılmasına ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA) bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 15. Riskli Davranışlar Puanlarının Anne Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek ve Alt Boyutlar	Anne						Anlamlı Fark
	Öğrenim	N	\bar{X}	SS	F	p	
Anti-Sosyal Davranışlar	A-İlkokul	28	1,77	0,48	1,35	0,262	
	B-Ortaokul	18	1,52	0,60			
	C-Lise	44	1,63	0,52			
	D-Üniversite	23	1,79	0,48			
Alkol Kullanımı	A-İlkokul	28	1,40	0,69	3,20	0,026	D>A,B
	B-Ortaokul	18	1,14	0,36			
	C-Lise	44	1,48	0,90			
	D-Üniversite	23	1,86	0,79			
Sigara Kullanımı	A-İlkokul	28	1,67	0,68	2,18	0,095	
	B-Ortaokul	18	1,81	1,01			
	C-Lise	44	2,00	1,02			
	D-Üniversite	23	2,32	0,98			
İntihar Eğilimi	A-İlkokul	28	2,12	0,68	3,86	0,011	D>B,C
	B-Ortaokul	18	1,86	0,56			
	C-Lise	44	1,72	0,58			
	D-Üniversite	23	2,25	0,89			
Kötü Beslenme Alışkanlığı	A-İlkokul	28	2,87	0,81	1,23	0,302	
	B-Ortaokul	18	2,89	0,82			
	C-Lise	44	2,69	0,70			
	D-Üniversite	23	3,05	0,73			
Okul Terki	A-İlkokul	28	1,93	0,66	1,41	0,245	
	B-Ortaokul	18	1,67	0,54			
	C-Lise	44	1,66	0,66			
	D-Üniversite	23	1,95	0,89			
Madde Kullanımı	A-İlkokul	28	1,06	0,16	1,66	0,180	
	B-Ortaokul	18	1,04	0,10			
	C-Lise	44	1,23	0,58			
	D-Üniversite	23	1,18	0,26			
TOPLAM	A-İlkokul	28	1,83	0,38	2,98	0,035	D>B,C
	B-Ortaokul	18	1,70	0,34			
	C-Lise	44	1,77	0,46			
	D-Üniversite	23	2,06	0,45			

Riskli davranışlar ölçeği toplam ($F=2,98$; $p<0,05$), alkol kullanımı ($F=3,20$; $p<0,05$) ve intihar eğilimi ($F=3,86$; $p<0,05$) riskli davranışlarına ait puanların anne öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan LSD post hoc testi sonuçlarına göre;

- Anne öğrenimi üniversite düzeyinde olan öğrencilerin alkol kullanımı puanı, anne öğrenimi ilköğretim ve ortaokul düzeyinde olan öğrencilerin puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

- Anne öğrenimi üniversite düzeyinde olan öğrencilerin intihar eğilimi ve riskli davranışlar toplam puanları, anne öğrenimi ortaokul ve lise düzeyinde olan öğrencilerin puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Anti-sosyal davranışlar, sigara kullanımı, kötü beslenme alışkanlıkları, okul terki ve madde kullanımı riskli davranış puanlarının anne öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 16'da riskli davranışlar puanlarının baba öğrenim durumuna göre karşılaştırılmasına ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA) bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 16. Riskli Davranışlar Puanlarının Baba Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek ve Alt Boyutlar	Baba						Anlamlı Fark
	Öğrenim	N	\bar{X}	SS	F	p	
Anti-Sosyal Davranışlar	A-İlkokul	15	1,84	0,49	0,61	0,611	
	B-Ortaokul	17	1,62	0,49			
	C-Lise	48	1,65	0,54			
	D-Üniversite	33	1,68	0,52			
Alkol Kullanımı	A-İlkokul	15	1,42	0,69	0,06	0,978	
	B-Ortaokul	17	1,44	0,95			
	C-Lise	48	1,51	0,74			
	D-Üniversite	33	1,51	0,83			
Sigara Kullanımı	A-İlkokul	15	1,66	0,68	0,92	0,433	
	B-Ortaokul	17	1,88	0,90			
	C-Lise	48	1,94	0,99			
	D-Üniversite	33	2,14	1,02			
İntihar Eğilimi	A-İlkokul	15	2,46	0,64	4,13	0,008	A>B,C,D
	B-Ortaokul	17	1,95	0,63			
	C-Lise	48	1,76	0,61			
	D-Üniversite	33	1,99	0,79			
Kötü Beslenme Alışkanlığı	A-İlkokul	15	3,18	0,71	2,69	0,050	A,B>C,D
	B-Ortaokul	17	3,13	0,65			
	C-Lise	48	2,72	0,72			
	D-Üniversite	33	2,71	0,82			
Okul Terki	A-İlkokul	15	2,15	0,65	1,69	0,173	
	B-Ortaokul	17	1,81	0,80			
	C-Lise	48	1,69	0,66			
	D-Üniversite	33	1,75	0,71			
Madde Kullanımı	A-İlkokul	15	1,07	0,13	0,75	0,522	
	B-Ortaokul	17	1,14	0,30			
	C-Lise	48	1,12	0,27			
	D-Üniversite	33	1,23	0,61			
TOPLAM	A-İlkokul	15	1,97	0,39	0,85	0,467	
	B-Ortaokul	17	1,85	0,43			
	C-Lise	48	1,77	0,43			
	D-Üniversite	33	1,86	0,47			

İntihar eğilimi ($F=4,13$; $p<0,05$) ve kötü beslenme alışkanlığı ($F=2,69$; $p<0,05$) riskli davranışlarına ait puanların baba öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan LSD post hoc testi sonuçlarına göre;

- Baba öğrenimi ilkokul düzeyinde olan öğrencilerin intihar eğilimi puanı, baba öğrenimi ortaokul, lise ve üniversite düzeyinde olan öğrencilerin puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

- Baba öğrenimi ilkokul ve ortaokul düzeyinde olan öğrencilerin kötü beslenme alışkanlığı puanı, baba öğrenimi lise ve üniversite düzeyinde olan öğrencilerin puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Anti-sosyal davranışlar, alkol kullanımı, sigara kullanımı, okul terki, madde kullanımı ve riskli davranışlar ölçeği toplam puanlarının baba öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 17'de riskli davranışlar puanlarının bölüme göre karşılaştırılmasına ait bağımsız iki örneklem t testi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 17. Riskli Davranışlar Puanlarının Bölüme Göre Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Bölüm	N	\bar{X}	SS	t	p
Anti-Sosyal Davranışlar	Adli bilimler	60	1,72	0,56	0,83	0,411
	Psikoloji	53	1,64	0,47		
Alkol Kullanımı	Adli bilimler	60	1,57	0,86	1,19	0,235
	Psikoloji	53	1,39	0,69		
Sigara Kullanımı	Adli bilimler	60	1,88	0,88	-0,83	0,408
	Psikoloji	53	2,03	1,03		
İntihar Eğilimi	Adli bilimler	60	2,11	0,75	2,60	0,011
	Psikoloji	53	1,77	0,61		
Kötü Beslenme Alışkanlığı	Adli bilimler	60	2,83	0,72	-0,14	0,890
	Psikoloji	53	2,85	0,80		
Okul Terki	Adli bilimler	60	1,83	0,72	0,67	0,506
	Psikoloji	53	1,74	0,69		
Madde Kullanımı	Adli bilimler	60	1,16	0,43	0,39	0,698
	Psikoloji	53	1,13	0,35		
TOPLAM	Adli bilimler	60	1,87	0,46	0,95	0,346
	Psikoloji	53	1,79	0,40		

İntihar eğilimi riskli davranışlarına ait puanların bölüme göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t=2,60$; $p<0,05$). Adli bilimler bölümünde öğrenim gören öğrencilerin intihar eğilimi puanı, psikoloji bölümünde öğrenim gören öğrencilerin puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Anti sosyal davranışlar, alkol kullanımı, sigara kullanımı, kötü beslenme alışkanlığı, okul terki, madde kullanımı riskli davranış puanları ve riskli davranışlar ölçeği toplam puanlarının bölüme göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

3.6. Ölçek Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Tablo 18'de öfke ifade tarzları, riskli davranışlar ve saldırganlık arasındaki ilişkiye ait Pearson korelasyon analizi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 18. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1. Anti-Sosyal Davranışlar	0,40**	0,32**	0,41**	0,24**	0,42**	0,26**	0,66**	0,46**	0,45**	0,32**	0,51**	0,57**	0,44**	-0,14	0,50**	0,36**
2. Alkol Kullanımı		0,47**	0,30**	0,16	0,35**	0,57**	0,74**	0,22*	0,23*	0,25**	0,28**	0,32**	0,36**	-0,13	0,34**	0,27**
3. Sigara Kullanımı		1	0,10	0,18	0,16	0,37**	0,64**	0,24**	0,18	0,15	0,26**	0,27**	0,24**	-0,03	0,28**	0,12
4. İntihar Eğilimi			1	0,42**	0,37**	0,19*	0,62**	0,27**	0,39**	0,57**	0,35**	0,51**	0,40**	-0,17	0,31**	0,43**
5. Kötü Beslenme Alışkanlığı				1	0,30**	-0,05	0,54**	0,10	0,08	0,17	0,04	0,13	0,21*	0,03	0,12	0,21*
6. Okul Terki					1	0,29**	0,64**	0,30**	0,21*	0,29**	0,22*	0,33**	0,20*	-0,09	0,21*	0,18
7. Madde Kullanımı						1	0,54**	0,23*	0,32**	0,39**	0,27**	0,39**	0,24**	0,02	0,15	0,22**
8. RİSKLİ DAVRANIŞLAR							1	0,40**	0,39**	0,46**	0,42**	0,54**	0,47**	-0,11	0,43**	0,39**
9. Fiziksel Saldırıcılık								1	0,51**	0,35**	0,35**	0,73**	0,45**	-0,31**	0,53**	0,29**
10. Öfke									1	0,52**	0,60**	0,86**	0,65**	-0,37**	0,56**	0,38**
11. Düşmanlık										1	0,37**	0,72**	0,37**	-0,04	0,22*	0,45**
12. Sözel Saldırıcılık											1	0,74**	0,47**	-0,28**	0,64**	0,36**
13. SALDIRGANLIK												1	0,64**	-0,33**	0,63**	0,48**
14. Sürekli Öfke													1	-0,27**	0,66**	0,48**
15. Öfke Kontrol														1	-0,53**	0,06
16. Öfke Dışa															1	0,33**
17. Öfke İçte																1**

* p<0,05

**p<0,01

Anti-sosyal davranışlar ile fiziksel saldırganlık ($r=0,46$; $p<0,01$), öfke ($r=0,45$; $p<0,01$), düşmanlık ($r=0,32$; $p<0,05$), sözel saldırganlık ($r=0,51$; $p<0,01$) ve saldırganlık toplam ($r=0,57$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Anti-sosyal davranışlar ile sürekli öfke ($r=0,44$; $p<0,01$), öfke dışı ($r=0,50$; $p<0,05$) ve öfke içte ($r=0,36$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Alkol kullanımı ile fiziksel saldırganlık ($r=0,22$; $p<0,01$), öfke ($r=0,23$; $p<0,01$), düşmanlık ($r=0,25$; $p<0,05$), sözel saldırganlık ($r=0,28$; $p<0,01$) ve saldırganlık toplam ($r=0,32$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Alkol kullanımı ile sürekli öfke ($r=0,36$; $p<0,01$), öfke dışı ($r=0,34$; $p<0,05$) ve öfke içte ($r=0,27$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Sigara kullanımı ile fiziksel saldırganlık ($r=0,24$; $p<0,01$), sözel saldırganlık ($r=0,26$; $p<0,01$) ve saldırganlık toplam ($r=0,27$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Sigara kullanımı ile sürekli öfke ($r=0,24$; $p<0,01$), öfke dışı ($r=0,28$; $p<0,05$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

İntihar eğilimi ile fiziksel saldırganlık ($r=0,27$; $p<0,01$), öfke ($r=0,39$; $p<0,01$), düşmanlık ($r=0,57$; $p<0,05$), sözel saldırganlık ($r=0,35$; $p<0,01$) ve saldırganlık toplam ($r=0,51$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. İntihar eğilimi ile sürekli öfke ($r=0,40$; $p<0,01$), öfke dışı ($r=0,31$; $p<0,05$) ve öfke içte ($r=0,43$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Kötü beslenme alışkanlığı ile saldırganlık arasında anlamlı ilişki olmadığı ($p>0,05$) tespit edilmiştir. Kötü beslenme alışkanlığı ile sürekli öfke ($r=0,21$; $p<0,01$), öfke içte ($r=0,21$; $p<0,05$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Okul terki ile fiziksel saldırganlık ($r=0,30$; $p<0,01$), öfke ($r=0,21$; $p<0,01$), düşmanlık ($r=0,29$; $p<0,05$), sözel saldırganlık ($r=0,32$; $p<0,01$) ve saldırganlık toplam ($r=0,33$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Okul terki ile sürekli öfke ($r=0,20$; $p<0,01$) ve öfke dışı ($r=0,21$; $p<0,05$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Madde kullanımı ile fiziksel saldırganlık ($r=0,23$; $p<0,01$), öfke ($r=0,32$; $p<0,01$), düşmanlık ($r=0,39$; $p<0,05$), sözel saldırganlık ($r=0,27$; $p<0,01$) ve saldırganlık toplam

($r=0,39$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Madde kullanımı ile sürekli öfke ($r=0,24$; $p<0,01$) ve öfke içte ($r=0,22$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Riskli davranışlar toplam puanı ile fiziksel saldırganlık ($r=0,40$; $p<0,01$), öfke ($r=0,39$; $p<0,01$), düşmanlık ($r=0,46$; $p<0,05$), sözel saldırganlık ($r=0,42$; $p<0,01$) ve saldırganlık toplam ($r=0,54$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Riskli davranışlar toplam puanı ile sürekli öfke ($r=0,47$; $p<0,01$), öfke dışı ($r=0,43$; $p<0,05$) ve öfke içte ($r=0,39$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Fiziksel saldırganlık ile sürekli öfke ($r=0,45$; $p<0,01$), öfke dışı ($r=0,53$; $p<0,05$) ve öfke içte ($r=0,29$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Fiziksel saldırganlık ile öfke kontrol ($r=-0,31$; $p<0,01$) puanları arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Öfke ile sürekli öfke ($r=0,65$; $p<0,01$), öfke dışı ($r=0,56$; $p<0,05$) ve öfke içte ($r=0,38$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Öfke ile öfke kontrol ($r=-0,37$; $p<0,01$) puanları arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Düşmanlık ile sürekli öfke ($r=0,37$; $p<0,01$), öfke dışı ($r=0,22$; $p<0,05$) ve öfke içte ($r=0,45$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Sözel saldırganlık ile sürekli öfke ($r=0,47$; $p<0,01$), öfke dışı ($r=0,64$; $p<0,05$) ve öfke içte ($r=0,36$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Sözel saldırganlık ile öfke kontrol ($r=-0,28$; $p<0,01$) puanları arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Saldırganlık toplam puanı ile sürekli öfke ($r=0,64$; $p<0,01$), öfke dışı ($r=0,63$; $p<0,05$) ve öfke içte ($r=0,48$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Saldırganlık toplam puanı ile öfke kontrol ($r=-0,33$; $p<0,01$) puanları arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Regresyon analizi ön koşullarından olan değişkenler arasındaki ilişkinin varlığı yalnızca sürekli öfke, öfke dışı ve öfke içte puanları ile riskli davranışlar puanı arasında olduğundan regresyon analizinde öfke kontrol değişkenine yer verilmemiştir.

Tablo 19'da öfke ifade tarzlarının, riskli davranışlar üzerindeki etkisine ait çoklu regresyon analizi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 19. Öfke İfade Tarzlarının Riskli Davranışlar Üzerindeki Etkisine Ait Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	B	SH _B	B	t	P
Sabit	0,356	0,326		1,091	0,278
Sürekli Öfke	0,215	0,103	0,240	2,079	0,040
Öfke Dışa	0,532	0,302	0,190	1,761	0,081
Öfke İçte	0,183	0,080	0,212	2,282	0,024
R=0,525 R ² =0,276 ΔR ² =0,256					
F _(3;109) =13,834 p=0,000					
Bağımlı değişken: Riskli davranışlar					

Öfke ifade tarzları ile riskli davranışlar arasındaki ilişkiyi gösteren modelin uygun olduğu görülmektedir (F_(3;109)=13,83; p<0,05). Sürekli öfke, öfke dışa ve öfke içte değişkenleri birlikte, riskli davranışlar değişkenindeki toplam varyansın yaklaşık %26'sını açıklamaktadır (ΔR²=0,256).

Regresyon katsayısının anlamlılığına ilişkin t testi sonucu incelendiğinde sürekli öfke (β=0,24; t=2,08; p<0,05) ve öfke içte (β=0,21; t=2,28; p<0,05) ifade tarzlarının, riskli davranışlar üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı etkiye sahip olduğu; öfke dışa ifade tarzının riskli davranışlar üzerinde anlamlı etkiye sahip olmadığı görülmektedir.

Tablo 20'de öfke ifade tarzlarının, saldırganlık üzerindeki etkisine ait çoklu regresyon analizi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 20. Öfke İfade Tarzlarının Saldırganlık Üzerindeki Etkisine Ait Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	B	SH _B	B	t	P
Sabit	0,060	0,585		0,103	0,919
Sürekli Öfke	0,338	0,112	0,279	3,010	0,003
Öfke Kontrol	-0,110	0,090	-0,099	-1,224	0,224
Öfke Dışa	1,228	0,381	0,325	3,225	0,002
Öfke İçte	0,282	0,091	0,242	3,105	0,002
R=0,733 R ² =0,537 ΔR ² =0,520					
F _(4;108) =31,314 p=0,000					
Bağımlı değişken: Saldırganlık					

Öfke ifade tarzları ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi gösteren modelin uygun olduğu görülmektedir ($F_{(4;108)}=31,31$; $p<0,05$). Sürekli öfke, öfke kontrol, öfke dışı ve öfke içte değişkenleri birlikte, saldırganlık değişkenindeki toplam varyansın yaklaşık %52'sini açıklamaktadır ($\Delta R^2=0,520$).

Regresyon katsayısının anlamlılığına ilişkin t testi sonucu incelendiğinde sürekli öfke ($\beta=0,28$; $t=3,01$; $p<0,05$), öfke dışı ($\beta=0,32$; $t=3,22$; $p<0,05$) ve öfke içte ($\beta=0,24$; $t=3,10$; $p<0,05$) ifade tarzlarının, saldırganlık üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı etkiye sahip olduğu; öfke kontrol ifade tarzının saldırganlık üzerinde anlamlı etkiye sahip olmadığı görülmektedir.

4. BÖLÜM TARTIŞMA

Bu bölümde, “Bulgular” başlığı altında sunulan istatistiksel analiz sonuçlarının tartışması yapılacaktır. Bu çalışma için üniversite öğrencilerinin seçilme nedeni üniversite ortamının stresli olması, 20’li yaşlarda üniversite öğrencilerinin daha çok öfke duygusunu ortaya çıkarması ve ifade etmesidir. Araştırmanın örnekleminde kadın katılımcı sayı erkek katılımcı sayısından çoktur. Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin öfkeyi ifade etme şekli, saldırganlık eğilimi ve riskli davranışlar arasındaki ilişkinin ne kadar etkili olduğunu gösterilmektedir. Bu amaç göz önünde bulundurularak hipotezlere istatistiksel cevap aranmış ve daha önceden konu ile ilgili yapılan araştırmalar kapsamında çalışmadan ortaya çıkan sonuçlar ile yorumlar yapılmıştır. Araştırma sonucunda genel olarak hipotezlerimiz desteklenmiştir.

Araştırmada üniversite öğrencilerinin öfkeyi ifade etme şekli farklılığı tespit edilmiştir. Araştırma sonucu öfke ile sürekli öfke ($r=0,66$; $p<0,01$), öfke dışı ($r=0,56$; $p<0,05$) ve öfke içte ($r=0,36$; $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Öfke ile öfke kontrol ($r=-0,41$; $p<0,01$) arasında negatif ilişki bulunmaktadır. Literatür taramalarına bakıldığında zaman bu hipotez desteklenmektedir. Albayrak ve Kutlu (2009) tarafından ergenler üzerinde yapılan çalışmada öğrencilerde öfke içe vurum ve öfke dışavurum düzeyinin artmasının öfke kontrolünün azalmasına sebep olduğu sonucuna varılmaktadır. Kısaç (1997) tarafından yapılan araştırmada öfke dışı vurumu ve öfke içte vurumu ifade tarzları ile öfke kontrolü ifade tarzı arasında negatif yönlü ilişki bulunmaktadır. Öfke dışı vurum ve içe yönelik öfke düzeyi arttıkça öğrencilerde öfke kontrolü azalmaktadır.

Araştırmada sözel saldırganlık ve öfke kontrol ($r=-0,28$; $p<0,01$) puanları arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Saldırganlık toplam puanı ile öfke, öfke dışı ve öfke içte puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Saldırganlık toplam puanı ile öfke kontrol arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Öfkeyi kontrol etmeyi başaran bireylerde saldırganlık davranışlarını kontrol etmesi buna sebep olabilmektedir.

Literatüre bakıldığında öfke ve saldırganlık arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır. Kesen, Deniz ve Durmuşoğlu (2007) tarafından yetiştirme yurdunda yaşayan ergenler

üzerinde yapılan araştırmada öfke içte alt boyutu ile sözel saldırganlık arasında pozitif ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bu araştırmadan elde edilen diğer bir sonuç ise öfke dışı alt boyutu ile saldırganlık alt boyutları arasında anlamlı ilişki olması şeklindedir. Bu sonuçlarda öfke kontrol puanları ile saldırganlık arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Öfkeyi kontrol etmeyi başaran bireylerde saldırganlık davranışlarını kontrol etmesi buna sebep olabilmektedir. Öfke duygusuna saldırgan davranışlar eşlik etmektedir (Kulaksızoğlu, 2001; Balkaya, 2001). Türkiye’de üniversite öğrencilerinde akademik ve toplumsal konularda ortaya çıkan tartışmalarda ve anlaşmazlıklarda öğrencilerin öfke kontrolü konusunda zorluk yaşaması sonucu saldırgan tepkilerin ortaya çıktığı görülmektedir. Sağlıklı ve olumlu olarak ifade edilmeyen öfke saldırgan davranışlara sebep olabilir (Berkowitz, 1990). Yurtdışı araştırmalarına bakıldığında yüksek öfke düzeyi ile saldırganlık (Gray, Jackson ve McKinlay, 1991) arasında ilişki bulunmaktadır. Üniversite öğrencilerinde yüksek öfke düzeyi, suçluluk, utangaçlık ve saldırganlık arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır (Tangney, Wagner, Fletcher ve Gramzoy, 1992; Fineve Olson, 1997).

Araştırmada öğrencilerde öfke ifade tarzları ve riskli davranışlar arasında anlamlı ilişki görülmektedir. Öfke ifade tarzının alt boyutları olan sürekli öfke ve öfke içte değişkenlerinin riskli davranışlar üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiye sahip olduğu, öfke dışı alt boyutunun ise riskli davranışlar üzerinde anlamlı etkisi bulunmamıştır. Örneklem sayısının az olmasının öfke dışı vurumu alt boyutu ve riskli davranışlar üzerinde negatif yönlü sonuca sebep olduğu düşünülmektedir. Literatür taramasında öfke duygusu ve riskli davranışların ilişkisi hakkında araştırmalar bulunmaktadır. DeSteno vd (2000) ve Habib ve Cassorti (2015) olumsuz duygu olan öfkenin, bireyi riskli seçimlere teşvik ettiğini belirtmektedir. Casper ve Clore (2002) öfke duygusunun bireyde aşırı güvene sebep olduğunu ve riskli davranışları seçme olasılığını arttırdığını belirtmektedir. Araştırmada öfkenin alt boyutları olan sürekli öfke, öfke dışı vurumu ve öfke içte ile alkol kullanımı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Albayrak ve Kutlu (2009) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerde öfke dışı vurum ile alkol kullanımı arasındaki ilişki anlamlı olmaktadır.

Öfke duygusuna cinsiyete göre bakıldığında, erkeklerde öfke dışı vurum puanı kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Fakat sürekli öfke, öfke kontrolü ve içe yönelik öfke ifade tarzı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Cinsiyete göre

yapılan araştırmalarda benzer sonuca varılmaktadır. Erkeklerin kadınlardan farklı olarak öfke duygusunu doğrudan ifade ettikleri sonucuna varılmaktadır (Lerner, 1996; Sharkin, 1993). Yapılan diğer çalışmalarda kadın ve erkeklerin öfke ifade biçiminde farklılık gösterdikleri sonucuna varılmaktadır (Balkaya, 2001; Balkaya ve Şahin, 2003; Batıgün, 2002, Buntanie ve Costenber, 1997; Sala, 1997; Tambağ ve Öz, 2005). Gülveren (2008), yaptığı çalışmada İstanbul'daki lise son sınıfta okuyan öğrencilerin sürekli öfke düzeylerinin erkeklerde kadınlardan daha çok olduğu sonucuna varmıştır. Averill (1983) kadınların öfkelenme sıklığının erkeklerle benzer neden ve benzer yoğunlukta olduğunu belirtmektedir. Yöndem ve Bıçak tarafından yapılan çalışmada Eğitim Fakültesinde okuyan erkek öğrencilerde öfke kontrolü düzeyinin her iki cinsiyette benzerlik olduğu, erkeklerde öfke düzeyinin, içe yönelik ve dışa yönelik öfkelerinin kadınlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna varmışlardır. Bostancı (2006), Çoban (2006), Tekin (2006) ve Özen (2006) tarafından yapılan araştırmada kız ve erkekler arasında öfke belirtileri yönünden anlamlı ilişki bulunmamaktadır. Bu çalışmaya benzer olarak McKinnie-Burney'in (2006) çalışmasında kız öğrencilerde öfke kontrol puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmaktadır. Fessler vd. (2004) tarafından yapılan çalışmada erkeklerin öfke duygusu ortaya çıktığı durumlarda daha çok risk alma davranışları sergilediği sonucuna varmıştır.

Araştırma üniversiteye başlamadan önce en uzun süre nerede yaşandığının öfke duygusu ile anlamlı ilişkisi bulunmamıştır. Özmen ve arkadaşları (2016) yaptıkları çalışmalarda şehirde yaşayan bireylerde köy ve kasabada yaşayanlardan farklı olarak sürekli öfke puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna varmışlardır. Yöndem ve Bıçak (2008) çalışmalarında küçük şehirde yaşayan bireylerin büyük şehirlerde yaşayanlara göre öfke düzeyinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Çalışmada öğrencilerin okudukları bölüm ile öfke kontrol puanı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Adli bilimler bölümünde öğrenim gören öğrencilerde öfke kontrol puanı psikoloji bölüm öğrencilerine göre daha yüksektir. Sürekli öfke, öfke dışa ve öfke içte ifade tarzları ile anlamlı ilişki bulunmamıştır. Literatür taramasında öğrencilerin okudukları bölüm ile öfke ifade tarzları ve sürekli öfke arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Kaya ve ark. (2012) tarafından yapılan çalışmada bölümler arasında öfke ifade tarzı ve sürekli öfke arasında anlamlılık görülmemektedir.

Araştırma anne ve baba öğrenim durumları ile öfke ifade tarzları arasında ilişki bulunmamaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalarda Gülveren (2008) üniversite mezunu annesi olan öğrencilerde sürekli öfke puanının annesi lise mezunu olan öğrencilere göre daha düşük olduğu sonucuna varmıştır.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ekonomik, politik ve toplumsal sorunların artması insanlarda kontrolsüz öfke ve saldırgan tepkilerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Üniversite öğrencileri günlük hayatta çoğu zaman öfke duygusunu ortaya çıkaran faktörlerle karşılaşabilmektedir. Özellikle ergenlik yaşlarında öfke duygusu kötü sonuçlara neden olmaktadır.

Araştırmada öfke ifade tarzlarının saldırganlık ve riskli davranışlara sebep olduğu sonucuna varılmıştır. Özellikle sürekli öfke ifade tarzının saldırganlığa ve öğrencilerde riskli davranışlara sebep olduğu görülmüştür. Gelecek araştırmalarda süreli öfke düzeyinin araştırılması ve sebep olabileceği davranışları etkilemeye yönelik araştırmalar yapılabilir.

Öfke ifade tarzlarının cinsiyetle ilişkisi anlamlı bulunmaktadır. Her gün medyada erkekler tarafından birçok cinayet ve öfkeye dayalı suçların işlendiği görülmektedir. Sonraki araştırmalarda erkeklerde öfkeyi kontrol altına almaya yönelik çalışmalar yapılabilir. Özellikle ergenlere yönelik çalışmalar yapılabilir ve erkekler tarafından uygulanan şiddetin azaltılmasına yönelik aileleri bilinçlendirme yapılabilir.

Bundan sonra yapılacak çalışmalarda öfke kontrol problemine yönelik üniversite öğrencileriyle daha yüksek örneklem sayısı bulundurularak çalışma yapılabilir. Üniversite öğrencilerine yönelik öfke kontrolü denetim programı hazırlanabilir ve birinci sınıftan itibaren derslerde öğrencilere öğretilir.

Araştırmada anne öğrenim durumu üniversite olan öğrencilerde risk alma davranışlarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bundan sonra yapılacak araştırmalarda anne öğrenim durumlarının riskli davranışlar üzerinde etkisi hakkında daha çok örneklem ile araştırma yapılabilir.

Çalışmada öğrenim görülen bölümle öfke ifade tarzları arasında ilişki bulunmamasına rağmen gelecek araştırmalarda bu konuda çalışma yapılabilir. Öğrencilerin öfkeleri uygun şekilde ifade edebilecekleri mesleklere yönlendirilmelere ait çalışmalar yapılabilir ve meslek seçiminde öğrenciler bilgilendirilebilir.

Son olarak, öfke duygusunun sebep olduğu olumsuzlukların ortaya çıkmaması için ailelere yönelik çalışmalar yapılabilir ve yüksek öfke duygusuna sahip çocuklar tespit edilerek, bu çocuklar için öfke denetim programları uygulanabilir.

KAYNAKLAR

- Arnett, J. J. (1999). Adolescent storm and stress, reconsidered. *American Psychologist*, 54, 317-326. doi:10.1037/0003-066X.54.5.317
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480. doi:10.1037/0003-066X.55.5.469
- Amerikan Psikiyatri Birliği (APA). (2013). *DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı* (Beşinci Baskı b.). (E. Körođlu, Çev.)
- Adalbjarnardottir, S. ve Hafsteinsson, L. G. (2001). Adolescents' perceived parenting styles and their substance use: Concurrent and longitudinal analyses. *Journal of Research on Adolescence*, 11(4), 401-423. doi: 10.1111/1532-7795.00018
- Ayan, S. (2007). Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8, 206–214.
- Atkinson RL, Atkinson RC, Smith EE ve ark. (1999) Psikolojiye Giriş (Çev. Yavuz Alogan), 12. Basım. İstanbul, Arkadaş Yayınları, s.496
- Albayrak B, Kutlu Y. Ergenlerde öfe ifade tarzı ve ilişkili faktörler. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*. 2009;2(3):57-69.
- Averill, J. R. (1983). *Studies on anger and aggression: Implications for theories of emotion*. *American Psychologist*, 38, 1145-1160
- Agnew, R. (1991). The interactive effects of peer variables on delinquency. *Criminology*, 29(1), 477-492. doi:10.1111/j.1745-9125.1991.tb01058.x
- Alberts, A., Elkind, D. ve Ginsberg, S. (2007). The personal fable and

- risk-taking in early adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 36(1), 71-76. doi:10.1007/s10964-006-9144-4
- Angie, A.D., Connelly S., Waples, E.P., Kligyte, V. (2011). The Influence of Discrete Emotions on Judgment and Decision-Making: A Metaanalytic Review. *Cognition and Emotion*, 25 (8), 1393-1422.
- Budak, S. (2000) Psikoloji Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Balkaya, F. (2001). Öfke: Temel boyutları nedenleri ve sonuçları. *Türk Psikoloji Yazıları*.4 (7): 21-45
- Balkaya F (2001) Çok Boyutlu Öfke Envanterinin Geliştirilmesi ve Bazı Semptom Gruplarındaki Etkisi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Balkaya F, Şahin NH (2003) Çok Boyutlu Öfke Ölçeği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 14(3): 192-202
- Beck, A., T. (1979). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. Boston: International University Press.
- Berkowitz, L. (1990). On the formation and regulation of anger and aggression. *American Psychologist*, April; 494-503.
- Berkowitz, L. (1990). On the formation and regulation of anger aggression: A cognitive-neoassociationistic analysis. *American Psychologist*, 45 (4), 494-503.
- Bandura, A. (1973). Social Learning Theory of Aggression, Knutson J.F., (Ed.), *The Control of Aggression*, (221-250), Chicago: Implications From Basic Research.
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Buss, A.H. (1961). *The Psychology of Aggression*. New York: Wiley.

- Buss, A. H., & Perry, M. (1992). The aggression questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 452-459.
- Batıgün A.D. (2002). Gençler ve İntihar Diğer Yaş Gruplarıyla Farklılaşan Özellikler. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara
- Biaggio MK (1989). Sex Differences in Behavioral Reactions to Provocation of Anger. *Psychological Reports*, 64: 23-26.
- Buntaine RL, Costanbader VK (1997). SelfReported Differences in the Experience and Expression of Anger Between Girls and Boys. *Sex roles*, 36(9/10): 625-637.
- Bostancı N, Çoban Ş, Tekin Z, Özen A. (2006). Üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre öfke ifade etme biçimleri. *Kriz Dergisi*. 14(3):9-18.
- Baron, R. A., Bryne, D., Kantovitz, B.H. (1981). *Psychology, understanding behavior*. Tokyo. Holt-Saunders Japan.
- Barber, J. G., Bolitho, F. ve Bertrand, L. D. (1999). Interpersonal versus peer group predictors of adolescent drug use. *Children and Youth Services Review*, 21, 565-579. doi:10.1016/S0190-7409(99)00039-0
- Bright, S. J., McKillop, D., & Ryder, D. (2008). Cigarette smoking among young adults: Integrating adolescent cognitive egocentrism with the trans-theoretical model. *Australian Journal of Psychology*, 60(1), 18-25.
- Boyer, T. W. (2006). The Development of Risk-Taking: A Multiperspective Review. *Developmental Review*. 26. 3, 291–345.
- Cüceloğlu, D. (1994). İnsan ve Davranış, Psikolojinin Temel Kavramları. Remzi Kitabevi. İstanbul

Carlson, N.R. (1986). *Physiology of Behavior*. Boston: Allyn and Bacon Inc.

Chassin, L., Hussong, A. M., Barrera, M., Molina, B. S. G., Trim, R.

ve Ritter, J. (2004). Adolescent substance use. R. M. Lerner ve L. Steinberg (Ed), *Handbook of adolescent psychology* (2. baskı) içinde, (s. 665-696). Hoboken, NJ: Wiley & Sons.

Cooper, L. M., Agocha, B. V. ve Sheldon, S. M. (2000). A

Motivational Perspective on Risky Behaviors: The Role of Personality and Affect Regulatory Processes. *Journal of Personality*. 68. 6, 1059-1088.

Çelik İ (2003). Öfke Tetikleyicileri Ölçeği: Bir Geçerlik ve Güvenirlik

Çalışması. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Çelik, H. (2006). Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık

tepkileri ile bağlanma tarzları ve kişilerarası şemaları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Çelik H. (2010). Bağlanma, saldırganlık ve şiddet. (İçinde)

Bağlanma, evlilik ve aile psikolojisi. Solmuş. T (Ed) Sistem Yayıncılık İstanbul. S: 402-413.

Deffenbacher JL. (1992). Trait anger: theory, findings, and

implications. *Advances in Personality Assessment*, 9:177-201.

Deffenbacher, J. L., & Stark, R. S. (1992). Relaxation and cognitive-

relaxation treatments of general anger. *Journal of Counseling Psychology*, 39(2), 158–167

<https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-0167.39.2.158>

Deffenbacher J.L, Oetting E.R, Lynch R.S, Morris C.D (1996). The

- Expression of Anger and Its Consequences. *Behavior Research and Therapy*, 34 (7):575-590.
- Deffenbacher, J. L. (1999). Cognitive behavioral conceptualization and treatment of anger. *Journal of Clinical Psychology*, 22, Web: 1.www.Epnet.com.
- DeSteno, S., Petty, R.E., Wegener, D.T., Rucker, D.D. (2000). Beyond Valence in The Perception of Likelihood: The Role of Emotion Specificity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(3), 397-416.
- DSM-V (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders. Fifth edition. Washington: American Psychiatric Publishing.
- Demos, J. ve Demos, V. (1969). Adolescence in historical perspective. *Journal of Marriage and the Family*, 31, 632-638.
- Dizman, H. (2003). Anne-babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara
- Dollard, J., Doob, L. W., Miller, Neal E. ve Mowrer, O. H. , Sears, R. R. (1939). Frustration and aggression. E. I. Megargee ve J. E. Hokanson (Ed.), *The Dynamics of aggression: individual, group, and international analyses içinde* (s. 22-32). New York: Harper & Row Publisher.
- Elkind, D. (1967). Egocentrism in adolescence. *Child Development*, 38, 1025-1034.
- Elkind, D. (1980). Strategic interactions in early adolescence. J. Adelson (Ed.), *Handbook of adolescent psychology içinde*, (s. 432-444). New York: Wiley.
- Eroğlu, S.E. (2009). Saldırganlık davranışının boyutları ve ilişkili olduğu faktörler: Lise ve üniversite öğrencileri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 206-221.
- Erkek, N., Özgür, G., Babacan Gümüş, A. (2006). Hipertansiyon tanısı alan hastaların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10(2), (s. 9-18).
- Eid, M., Diener, Ed. (2001). Norms for Experiencing Emotions in

- Different Cultures: Inter- and International Differences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(5), 869-885.
- Fessler, D.M. T., Pillsworth, E.G., Flanson, T.J. (2004). Angry Men and Disgusted Women: an Evolutionary Approach to The Influence of Emotions on Risk Taking. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 95 (1), 107-123.
- Fromm, E. (1993). *İnsandaki yıkıcılığın kökenleri-birinci kitap*. (Çev. Şükrü Alpagut). İstanbul: Payel Yayınları.
- Fromm, E. (1994). *Sevginin ve şiddetin kaynağı*. (Çev. Yurdanur Salman ve Nalan İçten). İstanbul: Payel Yayınları.
- Fromm, E. (2004). *Yeni bir insan yeni bir toplum*. (Çev. Necla Arat). İstanbul: Say Yayınları.
- Felsten, G. ve Hill, V. (1999). Agression Questionnaire Hostility Scale Predicts Anger İn Response To Mistreatment. *Behavior Research and Therapy*, 37, 87-97.
- Freedmann, J.L., Sears, D.O., Carlsmith, J.M. (1998). *Sosyal psikoloji*. (Çev:A. Dönmez).Ankara: İmge.
- Gazda, G. M. (1995). *Human relations development*. Boston. Simon and Schuster Company.
- Gültekin F. (2008).Saldırganlık ve Öfkeyi Azaltma Programının İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Saldırganlık ve Öfke Düzeyleri Üzerindeki Etkisi. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Gençtanırım D. (2014). Riskli Davranışlar Ölçeği Üniversite Formu: Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışmaları. Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1, 24-34.
- Geçtan E. (2000). *Psikanaliz ve Sonrası*. 9. Basım. Remzi Kitabevi.
- Geçtan, E. (2006). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gülveren, H. (2008). Lise Son Sınıf Öğrencilerinde İç-Dış Kontrol Odağı, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı İle Zeka Arasındaki İlişkinin Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Gray. A., Jackson, D.N. & Mc Kinlay, J.B. (1991). The Relation

Between Dominance, Anger, and Hormones in Normally Aging Men: Results from the Massachusetts's Male Aging Study. *Psychosomatic Medicine*, 53, 375 – 385.

- Gardner, M. ve Steinberg, L. (2005). Peer influence on risk taking, risk preference, and risky decision making in adolescence and adulthood: An experimental study. *Developmental Psychology*, 41(4), 625-635. doi:10.1037/0012-1649.41.4.625
- Greene, K., Krcmar, M., Walters, L. H., Rubin, D. L. ve Hale, L. (2000). Targeting adolescent risk-taking behaviors: The contributions of egocentrism and sensation-seeking. *Journal of Adolescence*, 23(4), 439-461. doi:10.1006/jado.2000.0330.
- Güney K., N. (2013). Investigation of motives for adolescent risk taking in terms of egocentrism, peer pressure, ses and gender. *Ilkogretim Online*, 12(2), 445-460.
- Gasper, K., Clore, G.L. (2002). Attending to The Big Picture: Mood and Global Versus Local Processing of Visual Information, *Psychological Science*, 13(1), 34-40.
- Hazaleus SL, Deffenbacher JL. (1986).Relaxation and cognitive treatments of anger. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54:222-6.
- Hogo, M. A., ve Vaughan, G. M. (2006). *Sosyal psikoloji*. (Çev. İbrahim Yıldız, Aydın Gelmez). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Hawkins, J. D., Catalona, R. F. ve Miller, J. Y. (1992). Risk and protective factors for alcoholand other drug problems in adolescence and early adulthood: Implications for substance abuse prevention. *Psychological Bulletin*, 112, 64-105. doi:10.1037/0033-2909.112.1.64
- Huebner, A. J. ve Howell, L. W. (2003). Examining the relationship between adolescent sexual risk-taking and perceptions of monitoring, communication, and parenting styles. *Journal of Adolescent Health*, 33(2), 71-78. doi:10.1016/S1054-139X(03)00141-1
- Habib, M., Cassotti, M. (2015). Fear and Anger Have Opposite

- Effects On Risk Seeking In The Gain Frame, *Frontiers In Psychology*, 6 (March), Article 253.
- Irwin, C. E. (2010). Young adults are worse off than adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 46(5), 405-406. doi:10.1016/j.jadohealth.2010.03.001
- İmamoğlu O., Gültekin Y. (1993). Önerilen Dengelenmiş Toplumsal Birey Modeli Işığında Üniversite Gençliğinin Sorunları. *Psikoloji Dergisi*, 8(30): 27-41.
- Jessor, R. (1991). Risk behavior in adolescence: A psychosocial framework for understanding and action. *Journal of Adolescent Health*, 12, 597-605. doi:10.1016/1054-139X(91)90007-K
- Junger, M. ve Dekovic, M. (2003). Crime as risk-taking: Co-occurrence delinquent behavior, health-endangering behaviors, and problem behaviors. C. L. Britt ve M. R. Gottfredson. (Ed.) *Control theories of crime and delinquency* içinde (s. 213-248). New Jersey: Transaction Publishers.
- Kısaç İ. (1997). Üniversite öğrencilerinin bazı değişkenlere göre sürekli öfke ve öfke ifade düzeyleri. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Kısaç İ. (1999). Üniversite Öğrencilerinin Sürekli Öfke ve Öfke ifade Biçimi Düzeyleri. *Mesleki Eğitim Dergisi*, 1 (1): 63-74.
- Köknel, Ö. (1996). *Bireysel ve toplumsal şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar Basımevi.
- Kökdemir, H. (2004). Öfke ve öfke kontrolü. *Pivolka*, 3 (12), 7-10.
- Kaya N, Kaya H, Atar N, Turan N, Eskimez Z, Palloş A, Aktaş A. (2012). Hemşirelik ve ebellek öğrencilerinin öfe ve yalnızlık özellikleri. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*. 9(2):18-26.
- Kesen, N. F., Deniz, M.E. ve Durmuşoğlu, N. (2007). Ergenlerde saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişki: Yetiştirme yurtları üzerinde bir araştırma.
- Kuzeyli Y. ve Fadiloğlu Ç. (2005). Diyaliz hastalarında progresif

gevşeme yöntemlerinin kaygı düzeyi ve yaşam kalitesine olan etkisinin incelenmesi, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 21(1): 33-45.

Karabıyık, Ç. (2003). *Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlığı*

Yordayan Bazı Değişkenler. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Kağıtçıbaşı Ç. (2005). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. 10. Basım, Evrim

Yayınevi, İstanbul.

Lulofs, R. S.& Cahn, D. D. (2000). *Conflict from theory to action*. United States of America: Aperson Education Company.

Lui, J.(2004). *Childhood Externalizing Behavior: Theory and*

Implications. *Jounal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 17, 3, 93-103.

Liu, X. (2011). *Relationships among the personal fable, drug use and*

parental monitoring in adolescents and young adults. West Virginia University.

Lerner H (1996). *Öfke Dansı*. Çeviri Gül S. Varlık Yayınları, İstanbul

Lerner, J.S., Keltner, D. (2000). *Beyond Valence: Toward A Model of*

EmotionSpecific Influences on Judgment and Choice. *Cognition and Emotion*, 14(4) 473-493.

Landicho, D. L. C., Cabanig, M. C. A., Cortes, M. S. F., & Villamor, B. J. B.

(2014). *Egocentrism and risk-taking among adolescents*. *Asia Pacific Journal of Multidisciplinary Research*, 2(3), 132-142.

Morris, C.G. (2002). *Psikolojiyi anlamak*. (Çev: Belgin Ayvaşık ve Melike Sayıl).

Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları. No: 23.

- Madran, A. (2013). Buss-Perry saldırganlık ölçeğinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24(2), 1-6.
- McKinnie-Burney D. An investigation of anger styles in adolescent students. *Negro Educ Rev.* 2006;57(1-2):35–43.
- Millstein, S. G. ve Halpern–Felsher, B. L. (2002). Judgments about risk and perceived invulnerability in adolescents and young adults. *Journal of Research on Adolescence*, 12(4), 399-422. doi: [10.1111/1532-7795.00039](https://doi.org/10.1111/1532-7795.00039)
- Novaco, R. W. (1975). Anger control. Canada. D.C: Health and Company.
- Ohrnstein, P. H.(1999). Conceptualization and treatment of rage in self psychology. *Journal of Clinical Psychology* .55 (3), 283-293.
- Özer A. K., (1994).“Sürekli Öfke (SL-Öfke) Ve Öfke İfade Tarzı (Öfke-Tarz) Ölçekleri Ön Çalışması”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 26-35.
- Özmen, A. (2004). *Seçim Kuramı Ve Gerçeklik Terapisine Dayalı Öfkeyle Başa Çıkma Eğitim Programının Üniversite Öğrencilerinin Öfkeyle Başa Çıkma Becerileri Üzerindeki Etkisi*. Doktora Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Özmen A., (2006).“Anger: The Theoretical Approaches and The Factors Causing the Emergence in Individuals”; Ankara University, *Journal of Faculty of Educational Sciences*, vol: 39, no: 1, 39-56.
- Öztürk E. (2012). İlköğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin öfke nedenleri ve öfke kontrol yönetimleri (Elazığ ili örneği), Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Elazığ.
- Paetsch, J. J. ve Bertrand, L. D. (1997). The relationship between peer,

social, and school factors, and delinquency among youth. *Journal of School Health*, 67, 27-32. doi:10.1111/j.1746-1561.1997.tb06291.x

Peterson, K. L. ve Roscoe, B. (1991). Imaginary audience behavior in older adolescent females. *Adolescence*, 26(101), 195-200.

Rai, A. A., Stanton, B., Wu, Y., Li, X., Galbraith, J., Cottrell, L. ve ark., (2003).

Relative influences of perceived parental monitoring and perceived peer involvement on adolescent risk behaviors: An analysis of six cross-sectional data sets. *Journal of Adolescent Health*, 33(2), 108-118 doi:10.1016/S1054-139X(03)00179-4

Sala G. (1997). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Öğrencilerinin Öfke ifade Etme Biçimlerinin Belirlenmesi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programı Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara.

Sharkin BS (1993). Anger and Gender: Theory, Research and Implications. *Journal of Counselling & Development*, 71 4): 386-389.

Siyez, D. M. ve Aysan, F. (2007). Ergenlerde görülen problem davranışların psiko-sosyal risk faktörleri ve koruyucu faktörler açısından yordanması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 145-172.

Simons-Morton, B., Lerner, N. ve Singer, J. (2005). The observed effects of teenage passengers on the risky driving behavior of teenage drivers. *Accident Analysis & Prevention*, 37(6), 973-982.

Steinberg, L. (2007). *Ergenlik* (Çev. Ed. F. Çok). Ankara: İmge Yayınları

Schiraldi GR, Hallmark-Kerr M. (2002). The Anger Management Sourcebook. ABD: McGraw-Hill Education.

- Starner TM, Peters R.M (2004). Anger expression and blood pressure in adolescents. *J Sch Nurs*. 20(6):335-42.
- Silah, M. (2005). *Sosyal Psikoloji: Davranış Bilimi*. 2.Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Sawyer, S. M., Afifi, R. A., Bearinger, L. H., Blakemore, S. J., Dick, B., Ezeh, A. C. ve Patton, G. C. (2012). Adolescence: A foundation for future health. *The Lancet*, 379(9826), 1630-1640. doi: 10.1016/S0140-6736(12)60072-5
- Sawyer, S. M., Azzopardi, P. S., Wickremarathne, D. ve Patton, G. C. (2018). The age of adolescence. *The Lancet Child and Adolescent Health*. doi:10.1016/S2352-4642(18)30022-1
- Schwartz, P. D., Maynard, A. M. ve Uzelac, S. M. (2008). Adolescent egocentrism: A contemporary view. *Adolescence*, 43(171), 441-448.
- Serovich, J. M. ve Greene, K. (1997). Predictors of adolescent sexual risk taking behaviors which put them at risk for contracting HIV. *Journal of Youth and Adolescence*, 26(4), 429-444. doi:10.1023/A:1024581305264
- Sezer TD.Şiddet ve Hukuk. Erişim adresi:
<http://www.metu.edu.tr/~psi/opanel.htm> Erişim tarihi: 12.11.2019
- Şahin, H. (2004). Öfke denetimi eğitiminin çocuklarda gözlenen saldırgan davranışlar üzerindeki etkisi. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara
- Şahin, E. S. (2007). Psikolojik İhtiyaçları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

- Türk Dil Kurumu (1988). Türkçe Sözlük. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları. : Yayın no 549. Cilt 2: Ankara
- Tsai, P. C. (2000). The lived experienced of anger in children.
(Thesis/Dissertation, PhD.). Calgary, Alberta: Department Of Educational Psychology. <https://dspace.ucalgary.ca/handle/1880/40455>
- Türk Psikoloji Bülteni,(1999) 3 (7), 79-85. Öfke: O Sizi Kontrol Edeceğine Siz Onu Kontrol Edin. [http://www.psikolog.org.tr/bulten/yazilar/07_ofke .htm](http://www.psikolog.org.tr/bulten/yazilar/07_ofke.htm)
- Tambağ H, Öz F. (2005). Aileleri ile Birlikte ve Yetiştirme Yurtlarında Yaşayan Ergenlerin Öfke İfade Etme Biçimleri. *Kriz Dergisi*, 13(1): 11-21.
- Tangney JP, Wagner P, Fletcher C ve ark. (1992). Shamed into anger? The relation of shame and guilt to anger and self-reported aggression. *J Pers Soc Psychol*, 62: 669-675.
- Törestad, B., (1990). What is anger provoking? A psychophysical study of perceived causes of anger, *Aggressive Behavior*, 16(1): 9-26.
- Uysal, M. (2006). Medya ve şiddet. *Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu*.(121-127). 20-21 Mayıs Ankara: Eğitim Sen Yayınları.
- Üstün B., Yavuzarslan F. (1995). Öfkenin Gücü.Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2(2) :42-46.
- Westermayer, R. W. (2001). November, 2004 [http://www.habitsmart.com/ anger.html](http://www.habitsmart.com/anger.html).
- Wolf, K.A., Foshee, V.A. (2003). Family Violence, Anger Expression Styles, and Adolescent Dating Violence. *Journal of Family Violence*. 18, 309-316
<https://doi.org/10.1023/A:1026237914406>
- Whiting, B. B. ve Whiting, J. W. M. (1975). *Children of six cultures: A psycho-cultural analysis*. Cambridge, MA: Harvard University.

Yılmaz, T. (2000). Ergenlerde risk alma davranışlarının incelenmesi.

Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
İzmir.

Yılmaz, N. (2004). Öfke ile başa çıkma eğitiminin ve grupla

psikolojik danışmanın ergenlerin öfke ile başa çıkabilmeleri
üzerindeki etkileri. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.

Yöndem, Z. D. ve Bıçak, B. (2008). Öğretmen adaylarının öfke düzeyi ve

öfke tarzları. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5(2), 1–14.

EKLER

Ek. 1

Sosyodemografik Form

Aşağıdaki soruları size en yakın bulduğunuz seçeneği (x) işareti koyarak yanıtlayınız. Açıklama istenen bölümleri boş bırakmayınız. Tüm soruların yanıtlanması araştırmanın sağlıklı olması açısından önemlidir. Yardımlarınız ve işbirliğiniz için teşekkür ederiz.

	1.Cinsiyet
Kadın	1
Erkek	2

	2. Yaşınızı öğrenebilir miyim?
18 yaş	1
19-24	2
25-29	3
30-39	4
40-49	5
49 yaş üzeri	6

	3. Üniversiteye başlamadan önce nerede yaşadınız?
Köy	1
Kasaba	2
İlçe	3
Kent merkezi (merkez ilçe)	4

	4. Anne eğitim durumu nedir?
Okur - yazar değil	1
İlkokul	2
Ortaokul	3
Lise	4
Üniversite	5

	5. Baba eğitim durumu nedir?
Okur- yazar değil	1
İlkokul	2
Ortaokul	3
Lise	4
Üniversite	5

	6. Eğitim hayatınız süresince herhangi bir suçtan hüküm giydiniz mi?
Evet	1
Hayır	2

Ek. 2

Öfke İfade Tarzı Ölçeği

Aşağıdaki ifadelerden her birini okuduktan sonra size uygun gelen seçeneğe ait kutucuğun içine **X** işareti koyunuz.

Ankete katıldığınız için teşekkür ederiz.

		Hemen hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Hemen her zaman
1.	Çabuk parlarım.				
2.	Kızgın mizaçlıyım.				
3.	Öfkesi burnunda bir insanım.				
4.	Başkalarının hataları yaptığım işi yavaşlatınca kızarım.				
5.	Yaptığım iyi bir işten sonra taktir edilmemek canımı sıkar.				
6.	Öfkelenince kendimi kaybederim.				
7.	Öfkelenince, ağzıma geleni söylerim.				
8.	Başkalarının önünde eleştirilmek beni çileden çıkarır.				
9.	Engellendiğimde, içimden birine vurmaya gelir.				
10.	Yaptığım iyi bir iş kötü değerlendirildiğinde çılgına dönerim.				
11.	Öfkemi kontrol ederim.				
12.	Kızgınlığımı gösteririm.				
13.	Öfkemi içime atarım.				
14.	Başkalarına karşı sabırlıyım.				
15.	Somurtur yada surat asarım.				
16.	İnsanlardan uzak dururum.				
17.	Başkalarına iğneli sözler söylerim.				
18.	Soğukkanlılığımı korurum.				
19.	Kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım.				
20.	İçin için köpürürüm ama göstermem.				
21.	Davranışlarımı kontrol ederim.				
22.	Başkalarıyla tartışırım.				
23.	İçimden kimseye söylemediğim kinler beslerim.				
24.	Beni çileden çıkaran her neyse saldırırım.				
25.	Öfkem kontrolden çıkmadan kendimi durdurabilirim.				
26.	Gizliden gizliye insanları epeyce eleştiririm.				
27.	Belli ettiğimden daha öfkeliyimdir.				
28.	Çoğu kimseye kıyasla daha çabuk sakinleşirim.				
29.	Hoşgörülü ve anlayışlı olmaya çalışırım				
30.	Hoşgörülü ve anlayışlı olmaya çalışırım.				
31.	İçimden, insanların fark ettiğinden daha fazla sinirlenirim.				

32.	Sinirlerime hakim olamam.				
33.	Beni sinirlendirme, ne hissettiğimi söylerim.				
34.	Duygularımı kontrol ederim.				

Ek. 3

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği

Aşağıdaki her bir maddeyi okuyarak, bu madde sizin için her zaman doğru ise “ Tamamen Katılıyorum ”, genelde doğru ise Katılıyorum ”, emin değilseniz “ Kararsızım ”, genelde doğru değilse “ Katılmıyorum ”, hiçbir zaman doğru değilse “ Kesinlikle Katılmıyorum ” şeklinde işaretleme yapmanız rica olunur.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Bazı arkadaşlarım benim öfkeli biri olduğumu söylerler					
2. Gerekirse hakkımı korumak için şiddete başvurabilirim					
3. Birisi bana fazlasıyla iyi davrandığında “acaba benden ne istiyor” diye düşünürüm					
4. Arkadaşlarımın görüşlerine katılmadığım zaman bunu onlara açıkça söylerim					
5. Öfkeden deliye döndüğümde birşeyler kırıp dökerim					
6. İnsanlar benim görüşlerime katılmadıklarında onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam					
7. Zaman zaman bazı olaylara/kişilere yönelik kızgınlığım uzun süre bitmek bilmez					
8. Bazen başkalarına vurma dürtümü kontrol edemiyorum					
9. Sakin yapılı biriyimdir					
10. Tanımadığım insanlar bana fazla yakın davrandıklarında onlara şüpheyle yaklaşırım					
11. Daha önce, tanıdığım insanları tehdit ettiğim oldu					
12. Çok çabuk parlar ve hemen sakinleşirim					
13. Birisi bana sataşır sa kolaylıkla onu itip tartaklayabilirim					
14. İnsanlar sinirimi bozduklarında kolaylıkla onlar hakkında ne düşündüğümü söyleyebilirim					
15. Zaman zaman kıskançlık beni yiyip bitirir					
16. Bir insana vurmanın mantıklı bir gerekçesi olamayacağını düşünüyorum					
17. Bazen hayatın bana adaletsiz davrandığını düşünürüm					

18. Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim					
19. Yapmak istediğim birşey engellendiğinde kızgınlığımı açıkça ortaya koyarım					
20. Zaman zaman insanların arkamdan güldüğü duygusuna kapılırım					
21. İnsanlarla sıkça görüş ayrılığına düşerim					
22. Birisi bana vurursa ben de karşılık veririm					
23. Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissediyorum					
24. Diğer insanların her zaman çok iyi fırsatlar yakaladıklarını düşünüyorum					
25. Birisi beni iterse onunla kavgaya tutuşurum					
26. Arkadaşlarımla arkamdan konuştuklarını biliyorum					
27. Arkadaşlarımla münakaşacı/tartışmayı seven biri olduğumu söylerler					
28. Bazen olmadık şeylere ortada mantıklı bir neden yokken aniden sinirlenir, tepki veririm.					
29. Çoğu insana kıyasla daha sık kavgaya karıştığımı söyleyebilirim.					

(a) Fiziksel saldırganlık (13.,8.,2.,11.,25.,16.,29.,22. ve 5. maddeler);

(b) Düşmanlık (20.,24.,3.,26.,10.,15., 7. Ve 17. maddeler);

(c) Öfke (19.,28.,1.,18.,9.,23. ve 12. maddeler);

(d) Sözel saldırganlık (27.,6.,21.,14. ve 4. maddeler)

9 ve 16 reverse-scored, ters puanlanacak.

Ek. 4

Riskli Davranışlar Ölçeği Üniversite Formu

Sevgili Öğrenciler, Aşağıda yer alan maddelerden size en uygun düşen seçeneği (X) ile işaretleyiniz.		Her zaman	Genellikle	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
1	Ağız kavgası yaptığım olur.					
2	Küfürlü konuştuğum olur					
3	Başkalarına ait eşyalarını izinsiz olarak aldığım olur.					
4	Eğlence olsun diye arkadaşlarımın canını acıtmaktan hoşlanırım.					
5	Hakkımı kavga ederek savunurum.					
6	Biriyle tartıştığımda ağzıma geleni söylerim.					
7	Arkadaşlarıma kafeteryadan zorla bir şeyler ısmarlatırım.					
8	İnsanların kusurlarını yüzlerine vurmaktan çekinmem.					
9	Etrafımdakilere verdiğim zararı umursamam.					
10	İnsanları sinirlendirmek hoşuma gider.					
11	Alkol kullandığımda rahatladığımı hissederim.					
12	Cesaretimi toplamak için alkol aldığım olur.					
13	Eğlence mekânlarına gidip alkol alırım.					
14	Bir kutlamada alkol almadan eğlenmeyeceğimi düşünürüm.					
15	Çevremdeki kişiler onaylamasa da alkol kullanmaktan çekinmem.					
16	Alkol almak için para bulurum.					
17	Alkol teklif edildiğinde hayır diyemem.					
18	Arkadaşlarıma uymak için alkol kullanırım.					
19	Kontrolümü kaybedecek kadar alkol aldığım olur.					
20	Sigara kullanıyorum.					
21	Yakın arkadaşlarımın bir kısmı sigara içer.					
22	Sigara içmek istediğimde kendime engel olamam.					
23	Sigara almak için param vardır.					
24	Bir sorunla karşılaştığımda hemen sigara içmek isterim					
25	Nargile içmekten keyif alırım.					
26	Evde/yurtta sigara içebilirim.					
27	Canım sıkıldığında sigara içerek rahatlarım					
28	Kendimi değersiz hissederim.					
29	Kendime güvenim yoktur.					
30	Sabahları mutsuz bir şekilde uyanırım.					
31	Sorunlarım karşısında kendimi çaresiz hissederim.					

32	Yaptığım hiçbir şeyden keyif almam.					
33	Kendimi yalnız hissedirim.					
34	Hayattan bıkmış durumdayım.					
35	Karamsar biri olduğumu düşünürüm.					

36	Geleceğe ilişkin hedeflerimi gerçekleştiremeyeceğimi düşünüyorum.					
37	Hayatın bana vereceği hiçbir şey olmadığını düşünürüm.					
38	Beni hayatta tutmaya yetecek değerlere sahip değilim.					
39	Kendimi bu dünyaya ait hissetmediğim olur.					
40	Satın aldığım yiyeceklerin sağlıklı olmalarından çok lezzetli olmalarına önem veririm.					
41	Gazlı içecekleri severim.					
42	Fast-food yiyecekler tüketmeyi tercih ederim					
43	Abur cubur yemekten hoşlanırım.					
44	Çoğunlukla ev dışında yemek yerim.					
45	Yediklerimin bende oluşturabileceği sağlık sorunlarını önemsemem.					
46	Sağlıklı beslenme konusunda yeterli bilgiye sahip değilim.					
47	Yediklerimin besin ve sağlık değerlerini dikkate almam.					
48	Okulu bırakıp biran önce evlenmek istediğim olur.					
49	Arkadaşlarımın birçoğu yükseköğretime devam etmezler.					
50	Okuldan ayrılıp bir an önce bir işte çalışmaya başlamak istediğim olur.					
51	İyi bir iş bulduğumda okulu bırakmaktan çekinmem.					
52	Esrar ya da benzeri bir maddeyi kullanırım.					
53	Rahatlamak için bağımlılık yapıcı maddeleri kullanırım.					
54	Bugüne kadar bağımlılık yapan maddeleri kullandığım olur.					
55	Yakın arkadaşlarım arasında uyuşturucu madde kullananlar var.					
56	Uyuşturucu maddeler kullanılan ortamlara rahatlıkla girerim.					
57	Yaşadığım olumsuzlukları unutmak için madde kullandığım olur.					
58	Sadece heyecan yaşamak için uyuşturucu madde kullanırım.					
59	Arkadaş grubum madde kullanmama karşı çıkmaz.					
60	Merakımı gidermek için uyuşturucu madde kullandığım olur.					

ÖZGEÇMİŞ

Adila Mustafayeva

Şişli/ İSTANBUL

Cep No: 543 629 29 18

E-Posta: adila.mustafayeva1@gmail.com

2016 yılında Bakü Devlet Üniversitesi Psikoloji Bölümünden mezun olmuştur. Bir yıl boyunca Bakü'de özel bir psikoloji merkezde otizmli çocuklarla çalışmıştır. Bilişsel Davranışçı Terapistler Derneği'nden MMPI Eğitimi, Apamer Aktüel Araştırmalar Merkezi'nden Objektif Değerlendirmede Kullanılan Psikolojik Testler Eğitimi, Bilişsel Çocuk Nörolojisi Derneği'nden Denver II Eğitimi, Megem Eğitim Akademisi'nden Oyun Terapisi, Masal Terapi, Müzik Terapisi, Cinsel Terapi Eğitimi almıştır.

